

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie

Štěpán Konopásek

Spor o třetí odboj

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Štěpán Konopásek**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Slačálek**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 28. června 2013

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Konopásek, Štěpán. *Spor o třetí odboj*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie 2013. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ondřej Slačálek

Anotace

Předmětem bakalářské bude analýza veřejné debaty, která proběhla zejména v souvislosti s přijímáním Zákona o protikomunistickém odboji. V první části si student připraví pro svou práci půdu přehledovou kapitolou o dosavadním stavu bádání v oblasti protikomunistického odboje a odporu v letech 1948-1989, připomene hlavní terminologické i normativní diskuse tohoto tématu. V následující části bude autor analyzovat diskurzy aktérů sporu o třetí odboj. Pozornost zaměří jednak na postoje politických stran, jednak na konflikt paměti aktérů odboje padesátých let a disentu sedmdesátých a osmdesátých let.

Annotation

Thesis is focused on the analysis of public debate which occurred in context of adoption of the Act on anti-communist resistance. In the first part, there is prepared background for the summary chapter about the current state of research in the field of anti-communist resistance and opposition between 1948 and 1989, as well as reminded leading terminological and normative discussions of this issue. The following part is focused on the analysis of the discourses of actors within the dispute over the third resistance. There are examined attitudes of political parties, as well as memory conflict between the 1950s' anti-communist resistance actors and the 1970s and 1980s dissidents.

Práce obsahuje 125 870 znaků včetně mezer a poznámek pod čarou.

Klíčová slova

Československo, odpor, odboj, komunistický režim, Zákon o protikomunistickém odboji

Keywords

Czechoslovakia, opposition, resistance, communist regime, Act on anti-communist resistance

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně Univerzity Karlovy a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři UK používána ke studiu v souladu s autorským právem.

V Praze, dne

Štěpán Konopásek v. r.

Věnování

Tuto práci bych rád věnoval památce Aloise Řídkého: statečného muže, novináře, básníka, účastníka protikomunistického odboje a politického vězně padesátých let, jenž byl autorovým prastrýcem.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Ondřeji Slačálkovi za cenné připomínky a odborné rady. Rovněž děkuji Martině a své rodině za podporu, pochopení a velkou trpělivost.

Seznam použitých zkratk

ABS	Archiv bezpečnostních složek
CIC	zpravodajská služba armády Spojených států (1941-1961)
ČR	Česká republika (1993dodnes)
ČSFR	Česko-slovenská federativní republika (1990-1992)
ČSR	Československá republika (1918-1938; 1945-1960)
ČSSD	Česká strana sociálně-demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika (1960-1990)
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
HOS	Hnutí za občanskou svobodu
HRM	Hnutí revoluční mládeže
K231	Klub politických vězňů odsouzených podle zák. č. 231/1948 Sb.
KAN	Klub angažovaných nestraníků
KDA	Kritická diskursivní analýza
KDU-ČSL	Křesťanská demokratická unie-Československá strana lidová
KPV	Konfederace politických vězňů České republiky
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
MLR	Maďarská lidová republika (1949-1989)
NDR	Německá demokratická republika (1949-1990)
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana (1920-1945)
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
PLR	Polská lidová republika (1952-1989)
PTP	Pomocné technické prapory
StB	Státní bezpečnost
TOP 09	stejnomená politická strana v koalici s hnutím Starostové a nezávislí
ÚSD	Ústav soudobých dějin Akademie věd ČR
ÚSTR	Ústav pro studium totalitních režimů
VV	politická strana Věci veřejné

Obsah

ÚVOD	9
1. VYMEZENÍ METODOLOGIE A HLAVNÍCH TEORETICKÝCH PŘÍSTUPŮ	10
1.1 KRITICKÁ DISKURZIVNÍ ANALÝZA.....	11
1.2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA STUDIA OPOZICE V NEDEMOKRATICKÝCH REŽIMECH	13
2. PROTIKOMUNISTICKÁ REZISTENCE V ČESKOSLOVENSKU 1948-1989	16
2.1 PŘEHLED LITERATURY O TŘETÍM ODBOJI	17
2.1.1 Česká literatura.....	18
2.1.2 Zahraniční literatura.....	20
2.2 HLAVNÍ TERMINOLOGICKÉ A NORMATIVNÍ DISKUSE	21
2.2.1 Odboj 50. let.....	23
2.2.2 Disent 70. a 80. let.....	24
3. ZÁKON O PROTIKOMUNISTICKÉM ODBOJI A ODPORU	28
3.1 PŘEDMĚT A ÚČEL ZÁKONA	28
3.2 VYMEZENÍ POJMŮ	28
3.3 LEGISLATIVNÍ PROCES.....	31
3.3.1 Poslanecká sněmovna.....	31
3.3.2 Senát a vstup v platnost.....	32
4. SPOR O TŘETÍ ODBOJ	33
4.1 KONSTRUKCE TŘETÍHO ODBOJE	33
4.1.1 Splacení dluhu nápravou křivd.....	34
4.1.2 Ocenění hrdinství a připomínání odvahy	37
4.1.3 Vyrovnání se s minulostí.....	40
4.2 DEKONSTRUKCE TŘETÍHO ODBOJE	41
4.2.1 Legalizace násilí ignorací právního stavu.....	42
4.2.2 Pravda o minulosti a odvracení pozornosti.....	44
4.2.3 Paměť disentu.....	47
4.3 SPOR AKADEMIKŮ	50
4.3.1 Mýtus hrdinské tradice.....	50
4.3.2 Kritický přístup jako nástroj demytizace minulosti	53
ZÁVĚR	57
ZDROJE	58
POUŽITÁ LITERATURA	59
PRAMENY A OSTATNÍ ZDROJE	61
SEZNAM PŘÍLOH.....	63
PŘÍLOHY	65

Úvod

Nedemokratický režim v Československu období let 1948-1989 představuje pro současnou politickou vědu významný subjekt výzkumu. Především v otázkách jeho mocenských aspektů, proměn v čase, jeho politik (ve všech třech dimenzích – policy, politics, polity) a v neposlední řadě i faktorů vedoucích k jeho zhroucení, včetně zhroucení samého a následného přechodu k demokracii. Podobně jako v ostatních státech Východního bloku, došlo i v Československu po bouřlivých událostech listopadu a prosince 1989 k demokratické tranzici. Nové období politických dějin však s sebou, kromě mnohých práv a svobod, přineslo i četné problémy a nastolilo nová témata. Jedním z nich se stala otázka interpretace nedávné minulosti, která záhy vyvolala *spor o komunistickou minulost*, který sehrál v prvních letech existence demokratického státu významnou úlohu zejména v tematickém etablování politických stran. Jinými slovy, česká politika počátku devadesátých let byla charakteristická třemi hlavními tématy (ve smyslu issues) – ekonomickou transformací, otázkou československého státoprávního uspořádání a sporem o interpretaci komunistické minulosti.

Po bezmála dvaceti letech od zániku československého státu a ekonomické transformaci zůstává i nadále spor o komunistickou minulost aktuálním tématem štěpícím českou politiku i společnost. Vyjádření potřeby *vyrovnání s minulostí* se často objevuje ve veřejném diskurzu. Z nejnovějších událostí (květen 2013) potvrzení teze o aktuálnosti tohoto sporu dokazuje konflikt vzniklý v souvislosti s děním v Ústavu pro studium totalitních režimů, dotýkající se otázky personálního obsazení úřadu a způsobu nakládání s archiváliemi komunistického režimu.

V listopadové éře došlo k několika významným pokusům o *definitivní vyřešení* sporu o komunistickou minulost a její interpretaci. Nejvýraznějším obdobím byl v tomto směru počátek devadesátých let minulého století, z něhož pochází *Zákon o soudní rehabilitaci č. 119/1990 Sb.*, *Zákon č. 403/1990 Sb. o zmírnění následku majetkových křivd* (tzv. zákon o restitucích) a rovněž *Zákon o mimosoudních rehabilitacích č. 87/1991 Sb.*, oba *Lustrační zákony č. 451/1991 Sb.* (tzv. velký) a *č. 279/1992 Sb.* (tzv. malý), a *Zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu*. Snaha o zákonné vyřešení sporu o komunistickou minulost po bezprostředním zhroucení komunistického režimu může být patrná již z počtu předložených norem, které danou problematiku upravují.

Po roce 2000 obdobné snahy vyústily ve schválení dvou zákonů, jimiž jsou *Zákon č. 181/2007 Sb. o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek* a *Zákon č. 262/2011 Sb. o účastnících odboje a odporu proti komunismu*. Společným znakem všech uvedených norem je jejich aspirace určitým způsobem *vyřešit minulost* – nápravou minulých křivd (rehabilitace, restituce), sociální exkluzí osob spojených s minulostí (lustrace), morálním odsouzením (protiprávnost režimu), zřízením výzkumné instituce (ÚSTR a ABS) a uznáním legitimacy odpůrců režimu (odboj a odpor). Debata, vyvolaná přijímáním posledně jmenovaného zákona, je jasným důkazem toho, že otázka odboje a odporu proti komunistickému režimu zůstává i dnes pro politický diskurz nanejvýš kruciólní.

Předmětem výzkumu bakalářské práce je fenomén sporu o třetí odboj přítomný v současném českém politickém diskurzu. Jedná se o téma, jemuž dosud spíše nebyla věnována patřičná pozornost, ačkoliv by si ji zasloužilo. V práci je kladen důraz jak na analýzu návrhu zákona č. 262/2011 Sb., tak především na aktéry a způsoby jejich argumentace, čímž má být přispěno k objasnění podstaty sporu o třetí odboj. Tohoto cíle se bakalářská práce snaží dosáhnout zodpovězením výzkumné otázky: „Co je třetí odboj a jakých charakteristik nabývá v argumentaci jeho obhájců (diskurz konstrukce třetího odboje) a argumentaci jeho odpůrců (diskurz dekonstrukce třetího odboje) v politické debatě vzniklé v souvislosti s přijímáním zákona č. 262/2011 Sb. o protikomunistickém odboji a odporu proti komunismu?“ Tato práce má být kritickou analýzou nabízející vhled do problematiky, která i po uplynutí více než dvou desetiletí zůstává jedním z nosných témat české politiky.

První kapitola pojednává o metodologické rozvaze a vysvětlení zvolené výzkumné metody. Prostor je zde rovněž věnován představení hlavních teorií studia fenoménu opozice v nedemokratickém režimu. Ve druhé kapitole je představeno shrnutí dosavadního stavu poznání zhodnocením relevantní literatury, hlavních diskusí a rozdílů mezi aktéry protikomunistické rezistence, což má přispět k porozumění značné diverzitě aktérů rezistence. Třetí kapitola předkládá analýzu obsahu návrhu zákona č. 262/2011 Sb. spolu s vymezením rámce jeho projednávání. Poslední kapitola je věnována podrobné analýze hlavních argumentačních linií aktérů sporu o třetí odboj.

1. Vymezení metodologie a hlavních teoretických přístupů

Předmětem této kapitoly je představení zvolené výzkumné metody a hlavních teoretických přístupů zaměřených na zkoumání opozice v nedemokratických režimech. Vzhledem ke specifické povaze subjektu výzkumu byl zvolen analytický interpretativní přístup, který je vhodný především proto, že prameny, jimiž je v tomto případě široká škála textů tematicky souvisejících s problematikou třetího odboje, nepovažuje za přesný odraz sociální reality. Tento předpoklad je fundamentem kritické perspektivy, jejíž optikou je subjekt výzkumu nahlížen.

1.1 Kritická diskurzivní analýza

Pro výzkum a zpracování tématu bakalářské práce byla zvolena metoda kritické diskurzivní analýzy (dále v textu jako KDA) spočívající v „detailním rozboru výchozích významových struktur, zdrojů přesvědčivosti a základních odkazů.“¹ V rámci širšího metodologického proudu diskurzivní analýzy se jedná o dílčí subdisciplínu, za níž považujeme přístup založený Normanem Faircloughem, tzn., že chápeme KDA jako specifickou vědeckou metodu, jíž je Fairclough autorem.² (srov. VAŠÁT, Petr: 2009) Norman Fairclough vymezuje KDA jako „analýzu dialektického vztahu mezi diskurzem a ostatními částmi společenské praxe.“³ Společenskou praxí je myšlena „relativně stabilizovaná forma společenské aktivity... Každá praxe je spojením různorodých společenských prvků uvnitř relativně stabilního útvaru, zahrnující diskurz.“⁴ Diskurz se ve Faircloughově pojetí projevuje ve třech směrech společenské praxe⁵:

1. Součást společenské aktivity v rámci praxe – na způsob užívání jazyka mají vliv faktory jako je například zaměstnání, které aktér vykonává.
2. Znázorňování – aktéři znázorňují ostatní praktiky stejně tak jako znázorňují reflexi své vlastní praxe.

¹ Viz rukopis článku Ondřeje Slačálka *Léčba nemoci a splácení dluhu: KSČM a ÚSTR v diskurzu českého antikomunismu*.

² Petr Vašát dále rozděluje KDA na dva proudy. Prvním z nich je Faircloughova metoda a druhý chápe KDA jako širší hnutí sdružující několik rozdílných přístupů: francouzskou strukturální diskurzivní analýzu, kritickou lingvistiku, sociální sémiotiku, KDA N. Fairclougha, socio-kognitivní analýzu, diskurzivní historickou analýzu, analýzu čtení a tzv. duisburskou školu.

³ FAIRCLOUGH, Norman: *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. s. 205

⁴ Tamtéž, s. 205.

⁵ Tamtéž, s. 206

3. Utváření identit – identita (např. politického vůdce) je zčásti utvářena diskurzivně.

Diskurz jakožto nedílná součást společenské aktivity utváří žánry. „Žánry jsou nejrůznější způsoby jednání, utváření společenského života, projevující se sémiotickým způsobem.“⁶ V této práci je proto v souladu s metodou Faircloughovy KDA kladen důraz zejména na kritickou analýzu textu a použitého jazyka, argumentačních postupů a užívání jazykových figur u aktérů sporu o třetí odboj, tvořících jednotlivé žánry. Metodologicky tedy vycházíme primárně z Faircloughova pojetí KDA, které představuje ve své publikaci *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (2003). V českém prostředí se metodě KDA věnuje Vít Beneš v kapitole *Diskurzivní analýza* v rámci metodologické publikace Petra Druláka *Jak zkoumat politiku* (2008).

V souladu se zvolenou výzkumnou metodou si neklademe otázku ohledně *pravdivosti* zkoumané materie (pravdivost skutečností a významů, které sděluje), ale klademe důraz především na to, jakým způsobem lidé skrze text či soubor textů (de)konstruují *smysl a význam třetího odboje* jako specifického objektu sociálního světa. Hlavní pozornost je proto zaměřena na zkoumání *rétorické struktury*, „která může zdůraznit odpovědnost mluvčího tím, že znázorní jeho vlastní jednání jako racionální, uvážlivé či ospravedlnitelné.“⁷ V analýze rétorické struktury debaty o třetím odboji proto hrají významnou úlohu zejména *interpretační repertoáry*, „kterými jsou flexibilní kulturní zdroje, které [aktéři sporu o třetí odboj – Š. K.] v daném institucionálním prostředí využívají k definici a hodnocení svých společenských identit a morálního statusu.“⁸ Jinými slovy, postupujeme cestou analýzy pravidel diskurzu, jež „ovlivňují mocenské vztahy mezi lidmi (skupinami lidí) tím, že ovlivňují způsob, jakým spolu lidé komunikují a jednají, jakým způsobem přistupují ke světu a k ostatním lidem.“⁹ Přestože zde existuje (anebo alespoň má ambici existovat) dominantní interpretace fenoménu třetího odboje, je KDA ke zkoumání (de)konstrukce a interpretace třetího odboje vhodná právě proto, že nepředpokládá totalitu jedněch pravidel diskurzu a výrazně reflektuje odpor vůči jeho dominantní společenské a politické interpretaci.

Diskurzem rozumíme „společenskou aktivitu, která má dopad na ostatní elementy společenské reality.“¹⁰ Diskurz sporu o třetí odboj analyzujeme v těchto

⁶ FAIRCLOUGH, Norman: *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. s. 206.

⁷ BENEŠ, Vít: *Diskurzivní analýza*. s. 100, cit. podle Potter 2004, Silverman 2001.

⁸ Tamtéž, s. 100.

⁹ Tamtéž, s. 103.

¹⁰ Tamtéž, s. 114.

dimenzích: jednak jako tematicky relevantní promluvy a vyjádření v debatě, novinové články, tedy veřejný a mediální diskurz obecně, jednak jako projevy či deklarační vládních činitelů a stenozáznamy z projednávání návrhu zákona. Výzkum je zaměřen na sumu společenských a politických veřejných aktivit aktérů souvisejících s otázkou třetího odboje a zákonem č. 262/2011 Sb., tedy na diskurz sporu o třetí odboj jako takový, a taktéž na významovou strukturu tohoto diskurzu.

Cíl KDA vymezuje Norman Fairclough následovně: „Záměrem kritického sociálního výzkumu je lepší porozumění tomu, jak společností fungují a utváří jak prospěšné, tak i škodlivé jevy, a jak mohou být škodlivé důsledky [těchto jevů – Š. K.] zmírněny či odstraněny.“¹¹ Ačkoliv si tato práce neklade za cíl poskytnutí nástroje k odstranění škodlivých důsledků ve zkoumané oblasti, jejím úkolem je osvětit způsoby, jimiž aktéři ve vzniklé debatě usilují o konstrukci (legitimizaci) či dekonstrukci (zpochybnění, delegitimizaci) konceptu třetího odboje. Naplnění cílů zvolené výzkumné metody dosahuje skrze analýzu mediálního diskurzu, projednávání návrhu zákona č. 262/2011 Sb. a všech relevantních názorů, které zazněly v diskusi vyvolané tímto zákonem.

1.2 Teoretická východiska studia opozice v nedemokratických režimech

Aktivita protikomunistické rezistence se odehrávala v nedemokratickém režimu. Režim vůči projevům rezistence reagoval represemi.¹² Z toho důvodu zde neexistoval legální prostor¹³ pro její politické působení. Určitou bezvýchodnost situace opozice v nedemokratickém režimu zmiňuje Robert Dahl: „Protože veškerá opozice je potenciálně nebezpečná, nemůže být činěn žádný rozdíl mezi akceptovatelnou a neakceptovatelnou opozicí, mezi loajální a neloajální opozicí, mezi opozicí, která je chráněna, a opozicí, která musí být potlačována. Jestliže je veškerá opozice pokládána za nebezpečnou a je vystavena represím, opozice, která by v případě tolerance byla loajální, se stává neloajální, když tolerována není. Protože je všechna opozice pravděpodobně neloajální,

¹¹ FAIRCLOUGH, Norman: *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* s. 202-203.

¹² Míra represe a perzekuce aktérů odboje byla v období let 1948-1989, obdobně jako činnost a forma rezistence, velmi různorodá. Nejvyššího stupně dosáhla počátkem padesátých let.

¹³ Náznakem změny tohoto trendu byl obrodný proces pražského jara a diskuse o obnovení politického pluralismu v Československu.

musí být všechna opozice potlačována.¹⁴ Pokusíme se prokázat dále, že protikomunistická rezistence byla především v otázce aktérů a jejich aktivit velmi různorodá. Jednotícím znakem této rezistence je však explicitní nemožnost legálního působení a cílené represe vedené proti ní ze strany režimu.

Leonard Schapiro definuje opozici jako „organizovanou politickou skupinu či skupiny, jejichž cílem je zbavit vládu moci a nahradit ji jinou dle vlastního výběru“.¹⁵ Ovšem tuto definici nelze zcela uspokojivě aplikovat na příklad Charty 77, která se prezentovala jako nepolitická občanská iniciativa, přesněji: „volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv...“¹⁶ Petr Hlaváček a Jan Holzer zmiňují adaptabilitu Schapirova pojetí opozice v nedemokratickém režimu, protože podle nich „příslušné subjekty nemusí mít primárně a většinově bezprostřední politický cíl či požadavky, mohou usilovat např. o pouhé zlepšení podmínek pro vlastní existenci. ...apolitická opozice může svým postojem (ať již záměrně, či nezáměrně) vyvolávat určité doplňkové/vedlejší politické efekty, resp.vlivnarežim/systém.“¹⁷ Takto specifikovaná perspektiva umožňuje aplikovat Schapirovu definici i na specifickou činnost disentu sedmdesátých a osmdesátých let.

Typologie Harolda Skillinga rozděluje opozici na čtyři kategorie¹⁸:

1. Integrální – antisystémová opozice, odmítající daný politický řád. Zahrnuje zjevnou či skrytou neloajalitu, která může nabývat podoby násilné revolty, revolučního spiknutí, masových demonstrací, tzv. podzemních aktivit a politické emigrace.
2. Frakční – nezpochybňuje legitimitu systému, ale reprezentuje určitý ideologický rozpor. Objevuje se v prostředí vrcholných stranických orgánů a vlády.
3. Základní – nezpochybňuje legitimitu systému, ale vystupuje kriticky vůči klíčovým politickým otázkám. Často se vyskytuje mezi vrcholnými představiteli

¹⁴ DAHL, Robert A. (ed.): *Introduction*. In: DAHL, Robert: *Regimes and Oppositions*. s. 13

¹⁵ HLAVÁČEK, Petr – HOLZER, Jan: *Opozice v nedemokratických režimech. Vstupní poznámky k možností a limitům stávající teorie*. cit. podle Schapiro, Leonard (1967): 'Putting the lid on Leninism'. *Opposition and dissent in the communist one-party states, Government and Opposition*. s. 182-183.

¹⁶ Kol. autorů: *Prohlášení Charty 77 dne 1. ledna 1977*.

¹⁷ HLAVÁČEK, Petr – HOLZER, Jan: *Opozice v nedemokratických režimech. Vstupní poznámky k možností a limitům stávající teorie*.

¹⁸ SKILLING, Harold Gordon: *Opposition in Communist East Europe*, In: Dahl, R. A.: *Regimes and Oppositions*. s. 92-94.

ve spojení s frakčními rozpory, ale také v části klíčových skupin v rámci nebo mimo stranu.

4. Specifická – nezpochybňuje systém jako takový, jeho vedení ani podobu zásadních politik. Obecně může být relativně „ortodoxní“, ale také mírnější v konkrétních požadavcích. Zpravidla je vedena elitami uvnitř i vně strany. Strana může tuto kritiku občas i podporovat, ale zároveň se snaží o její kontrolu.

Typologie Juana Linze souvisí s jeho konceptem autoritářského režimu, který je vystaven na příkladu Francova Španělska. Linz, podobně jako Skilling, dělí opozici na čtyři hlavní typy, které jsou specifikovány na základě svého postavení uvnitř či vně systému a dále se dělí na vedlejší podskupiny¹⁹:

1. Semiopozice – legální systémová opozice nezpochybňující legitimitu režimu. Představují ji skupiny nepřítomné nebo nedominující ve vládnoucí elitě, ale ochotné účastnit se na výkonu existující moci.

2. Pseudoopozice – vnitřní opozice zpochybňující základní hodnoty režimu a podporující základní společenské a ekonomické změny, v praxi ale rezignuje na realizaci těchto požadavků. Důvodem je podíl na moci, resp. určitá míra kooptace, poskytované výhody a minimální hrozící sankce.

3. Alegální opozice – nachází se vně zákona, není jednoznačně ilegální, je tolerována. Vystupuje proti právní podstatě režimu, požaduje základní politické, společenské i ekonomické změny, ale nepoužívá k tomu protizákonné prostředky. Může být kooptována do semiopozice, nebo přestoupit do ilegality.

4. Ilegální opozice – nachází se mimo zákon, je pronásledována. Jako antisystémový aktér je reprezentována nejčastěji oponenty pocházejícími z předešlého režimu.

Představené typologie lze využít při studiu protikomunistické rezistence v Československu v období let 1948-1989. Poskytují účinný nástroj k pochopení a následné interpretaci jednání aktérů rezistence na straně jedné a státní moci (obvykle reprezentovanou funkcionáři státostrany) na straně druhé. Jejich výhodou je dostatečná obecnost umožňující aplikaci na libovolný nedemokratický režim. Ovšem totéž se snadno může stát i jejich hlavní slabou stránkou, pokud nejsou dostatečně zohledněna specifika toho kterého nedemokratického režimu.

¹⁹ LINZ, Juan José – STEPAN, Alfred: *Opposition to and under an Authoritarian Regime: The Case of Spain*. In: Dahl, Robert A. (ed.): *Regimes and Oppositions*. s. 191-199, 210-238.

2. Protikomunistická rezistence v Československu 1948-1989

Souhrnem protirežimních aktivit ohraničených roky 1948 a 1989 rozumíme soubor jednání, která v těchto letech uskutečňovali jak jednotlivci, tak skupiny obyvatel ČSR (později ČSSR) proti vládě KSČ, vládním institucím, ozbrojeným složkám, státní správě a hospodářství za účelem obnovení demokracie. Pro pracovní označení výše definované činnosti používáme název *protikomunistická rezistence* (rezistence jako projev odporu, schopnost vzdorovat) a to ze dvou důvodů. Zaprvé je terminologické odlišení nezbytné proto, abychom se vyhnuli významovým konfuzím a rozporům, jež může způsobovat návrh zákona č. 262/2011 Sb. vymezující protikomunistický odboj a odpor proti komunismu jako dvě rozdílné kategorie činnosti směřované proti komunistickému režimu. Druhým důvodem je přesvědčení, že název *rezistence* lépe vystihuje množinu tolika heterogenních aktivit uskutečňovaných v období jednačtyřiceti let, které nutně názvy *odboj* či *odpor* omezují na úzce specifikované okruhy činností, nedostatečně vystihující složitost a proměnlivost postaty aktivit, o jejichž taxativní vymezení paradoxně usilují.

Protikomunistická rezistence není monolitickým blokem. Stejně tak jako vládnoucí režim, proti němuž byla namířena, se během období její existence významně proměňovali její aktéři, činnost a formy realizace protirežimních aktivit. Vyjádříme-li variace její činnosti v jednotlivých dekádách zkoumaného období, shledáme, že rezistence konce čtyřicátých let byla masová²⁰ a formami realizace své činnosti často plynule přešla z boje proti nacismu v boj proti komunismu. Rezistence padesátých let byla spíše izolovaná a charakteristická extrémní mírou represe proti jejím aktérům²¹ vedoucí k postupnému k útlumu činnosti a faktické likvidaci rezistence již v polovině dekády. Šedesátá léta, charakteristická postupnou liberalizací režimu, umožnila vznik masové rezistence jak z řad studentstva²², politických vězňů²³, tak i nově z bývalých funkcionářů KSČ²⁴. Normalizační režim sedmdesátých let čelil převážně opět izolovaným odpůrcům různých ideových zaměření²⁵, kladoucím důraz na nenásilí a

²⁰ Plzeňské demonstrace v květnu 1948, lidové manifestace při pohřbu prezidenta Beneše, a při příležitosti XI. všesokolského sletu, orelské slavnosti na Hostýně, četné junácké a katolické ilegální skupiny, letákové akce, ilegální tiskoviny atd.

²¹ Viz přílohy č. 2 a 3.

²² Např. levicové Hnutí revoluční mládeže založené studenty FF UK.

²³ Sdružených zejm. v K231, KAN, Svazu PTP.

²⁴ Vyloučených v následném období po srpnu 1968 v rámci rozsáhlých stranických čistek.

²⁵ Obecně známým jako disent: tzv. eurokomunisté, Charta 77, underground, VONS, liberální demokraté.

dialog s mocí. Osměsátá léta znamenala vznik nových rezistenčních hnutí²⁶, která mj. akcentovala reformy a uvolňování poměrů v SSSR a v samém závěru dekády nabyla protikomunistická rezistence spontánní masovosti²⁷, což vedlo k následnému zhroucení (implozi) vládnoucího režimu na konci roku 1989.

Kromě nebývale dlouhého období činnosti protikomunistické rezistence²⁸, komplikovaly její činnost (a tím možnosti jejího následného zkoumání) i další aspekty. Těmi jsou: zdání legality únorových událostí roku 1948, specifický charakter české krajiny s vysoce rozvinutou infrastrukturou a hustotou sídel, nedostatečná publikační činnost aktérů odboje padesátých let (zřejmě zejména kvůli extrémní míře represí) v porovnání s pozdější masivní samizdatovou činností disentu. Dále pak potlačení povstání v sousedních státech (NDR 1953, MLR 1956, PLR 1980) a srpnová invaze vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa roku 1968, pasivita a letargie většinové veřejnosti, a v neposlední řadě také přetrvávající geopolitický status-quo. To vše mělo významný vliv na činnosti a motivace aktérů protikomunistické rezistence.

2.1 Přehled literatury o třetím odboji

Jaký prostor je protikomunistické rezistenci věnován v současné odborné literatuře? Možná právě kvůli uvedeným aspektům komplikujícím její činnost a tím i následné studium jejích aktivit, zůstávalo toto téma dosud spíše stranou hlavního zájmu badatelů. Ve srovnání s odborným zájmem a co do produkce politologické a historiografické literatury věnované událostem roku 1968 či 1989, zůstává pro tyto vědní disciplíny téma protikomunistické rezistence spíše tématem okrajovým. Nicméně navzdory tematické převaze dvou uvedených zlomových událostí v dějinách Československa druhé poloviny 20. století, není protikomunistická rezistence zcela opomíjenou kapitolou našich nejnovějších dějin. Zejména v posledních deseti letech se tento trend potvrzuje, o čemž svědčí i vznik celé řady odborných publikací věnovaných tématu protikomunistické rezistence, jejichž reflexe je předmětem této kapitoly.

²⁶ Hnutí za občanskou svobodu, Klub za socialistickou přestavbu-Obroda, Demokratická iniciativa, České děti, Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti.

²⁷ Palachův týden, petice (za náboženskou svobodu, Několik vět), listopadové události, generální stávka.

²⁸ 41 let oproti šestiletému období nacistického odboje a čtyřletému období odboje proti Rakousko-Uhersku.

2.1.1 Česká literatura

Z vybrané odborné literatury, která je relevantní zkoumanému tématu, uvedme úvodem dva stěžejní sborníky, na nichž se edičně podílel Václav Veber. Prvním z nich je *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci* (1999), který Veber editoval ve spolupráci s Jaroslavem Cuhrou. Přispěla do něj řada předních českých historiků, mj. Milan Otáhal, Zora Dvořáková a sociolog Rudolf Battěk. Druhým sborníkem je *Za svobodu a demokracii III: Třetí (protikomunistický) odboj* (2002), na němž edičně spolupracovali Lukáš Babka a Václav Veber. Oba uvedené sborníky a monografie poskytují ucelený vhled do problematiky protikomunistické rezistence nezbytný pro badatelskou činnost a jsou materiálem nezbytným pro další výzkum v oblasti. Václav Veber také spolupracoval s politologem Janem Burešem a dalšími badateli na vydání vědecké monografie *Třetí odboj: Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století* (2010) mapující odbojové aktivity zejména v období rané fáze komunistického režimu. Z výrazné publikační aktivity Václava Vebera a z nárůstu publikovaných titulů v pozdějších letech lze usuzovat určitý rozpor s jeho výrokem z roku 2003, kdy napsal: „Naše znalosti o třetím odboji nejsou velké a historický výzkum je na samém začátku. ...objektivní výklad doby mohou asi odpovědně předložit badatelé, kteří onu inkriminovanou dobu neprožili a přistupují k ní bez osobních prožitků, závazků či emocí.“²⁹ Nejen, že znalosti a historický výzkum již od té doby dosáhly pokročilé úrovně, ale i činnost badatelů s osobní zkušeností z minulého režimu je nadále značná.

Tématu odboji a odporu proti komunistickému režimu se věnovala mezinárodní konference uspořádaná Ústavem pro studium totalitních režimů 15. a 16. dubna 2009 v Praze. Jejím publikačním výstupem je sborník *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě* (2010). Díky příspěvkům autorů z některých post-komunistických zemí mohla konference zohlednit i komparativní dimenzi vědecké perspektivy ke zkoumání problému protikomunistické rezistence.

Vedle dříve zmíněného Václava Vebera je v oblasti protikomunistické rezistence obdobně činným autorem Milan Otáhal. Jeho dílo *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989* (2011) je detailním přehledem protikomunistické rezistence v období normalizace. Představuje zdroj pro analýzu činnosti disentu a tehdejších opozičních hnutí, které mapuje od jejich vzniku až do sametové revoluce. Poněkud ojedinělou

²⁹ VEBER, Václav: *Doslov*. In: ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*. s. 184.

knihou je publikace Pavla Pečinky *Pod rudou vlajkou proti KSČ. Osudy radikální levice v Československu* (1999), která se zaměřuje na činnost levicových protirežimních, především na činnost Hnutí Revoluční mládeže. Jedná se o specifický proud rezistence, který je neprávem dosud nepřilíš známý a zasloužil by si více pozornosti ze strany badatelů v oblasti soudobých dějin.

Na rozdíl od publikací zaměřených na studium rezistence v rozmezí let 1948-1989 se kolektivní monografie *Rozdělení minulosti* (2011) autorů Adély Gjuríčové, Michala Kopečka, Petra Roubala, Jiřího Suka a Tomáše Zahradníčka věnuje analýze raného období demokracie po roce 1989. Pro výzkum diskurzů aktérů protikomunistické rezistence je významná zejména tím, že ukazuje spor pamětí politiků z Občanského fóra na jedné straně a z Klubu angažovaných nestraníků reprezentujících zájmy politických vězňů na straně druhé. Kniha se primárně věnuje formování politicko-kulturních identit na základě reflexe minulosti, které v české společnosti v různé míře rezonují dodnes.

Právě odlišná reflexe minulosti u různých aktérů rezistence dala vzniknout paralelně s odbornou literaturou i mnoha literárním dílům z oblasti literatury faktu. Přestože se jedná o populárně-naučnou literární kategorii, považujeme za důležité, vzhledem k vysoké tematické relevanci publikací, zmínit alespoň některé z četných autorů. Politický vězeň Karel Pecka je jedním z hlavních představitelů tohoto proudu a jeho autobiografické dílo *Motáky nezvěstnému* (exil 1978) je dnes již známé široké veřejnosti. Z memoárové literatury lze dále uvést knihu *Český vezeň* (2001) Karla Bartoška a dílo Miloslava Čapka *Poražení vítězové* (2003). Obě publikace kromě tématu spojuje i žánr, protože je tvoří vzpomínky, osudy a svědectví politických vězňů.³⁰ Závěrem uvedme nepřilíš známou knihu *Z deníku marnosti* (1993), jejímž autorem je rovněž politický vězeň, kněz a pedagog Dominik Pecka. Toto dílo je zajímavé především tím, že vzpomínky na věznění autor prokládá četnými teologickými a filozofickými úvahami. Tvorbu autorů, kteří buď prožili osobní zkušenost politických vězňů, anebo sepisují paměti a zkušenosti politických vězňů, lze, vzhledem relativně vysokému počtu publikací, označit za samostatný proud v rámci české historické literatury faktu vzniklé v období po listopadu 1989.

³⁰ Není zcela bez zajímavosti, že oba autoři rovněž prožili osobní zkušenost politických vězňů.

2.1.2 Zahraniční literatura

Pokud téma protikomunistické rezistence v českém prostředí doposud stálo spíše na okraji hlavního zájmu badatelů, množství relevantní zahraniční literatury zůstává minimální. Francouzská autorka Francois Mayer s dílem *Češi a jejich komunismus* (2009) je proto spíše ojedinělou výjimkou. Zabývá se otázkou paměti ve vztahu k ideologii a problémem, jak naložit s minulostí. Mayer velmi zevrubně zkoumá formování vztahu politických elit k nedemokratické minulosti.

Z dalších zahraničních publikací nelze opomenout příspěvek *Americký fond pro československých utečencův – súčasť zahraničného tretieho odboja* slovenského autora Slavomíra Michálka, který zazněl na již zmíněné mezinárodní konferenci uspořádané ÚSTRem v roce 2009. Jedná se o text věnovaný mezinárodní humanitární organizaci American Fund for Czechoslovakian Refugees. Charitativní organizace, která byla založena československým velvyslancem při OSN, po změně názvu a zaměření své působnosti v roce 1990 existuje od roku 1948 dodnes. Michálek přibližuje mezinárodní rozměr nepříliš známého úsilí Čechoslováků v exilu o podporu emigrantů začleňujících se do západních společností.

Pro obecné porozumění nedemokratickému režimu, proti němuž je rezistence směřována, nabízí teoretické zázemí kanonická kniha Juana Linze a Alfreda Stepana *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe* (1996). Dílo klasiků politické vědy poskytuje mj. i propracovanou typologii post-totalitárního režimu Československa před rokem 1989. Oba autoři věnovali problematice opozice v nedemokratickém režimu příspěvek *Opposition to and under an Authoritarian Regime: The Case of Spain* (1973), který vyšel v rámci Dahlova sborníku *Regimes and oppositions*.

Texty Harolda Gordon Skillinga *Background to the Study of Opposition in Communist Eastern Europe* (1972) a *Opposition in Communist East Europe* (1973) se věnují typologii opozice v režimech sovětského typu. Tématem rezistence a její typologií v širší perspektivě se rovněž zabýval Leonard Schapiro ve sborníku *Political Opposition in One-Party States* (1972) a nestor americké politické vědy Robert Dahl v díle *Regimes and Oppositions* (1973). Tyto publikace mají k tématu sporu o třetí odboj pouze částečnou relevanci, z důvodu jejich zaměření na obecnou problematiku opozice v nedemokratických režimech. Avšak nabízí teoretický instrumentář vhodný ke zkoumání nedemokratického režimu, který vládl v Československu v letech 1948-1989.

2.2 Hlavní terminologické a normativní diskuse

Spor o *třetí odboj* není veden pouze na úrovni politiky, ale je přítomen i mezi historiky. Netřeba příliš zdůrazňovat jeho přítomnost ve sféře široké veřejnosti, kterou dokazuje i výsledek sociologického šetření³¹ věnovaného hodnocení činnosti jedné ze skupin protikomunistické rezistence. Nejednotnost názorů na jednoznačné zhodnocení činnosti protikomunistické rezistence dokládá již samotná absence shody nad termínem *třetí odboj*, odkazující ke skutečnosti, že by toto adjektivum mělo chronologicky zařadit protikomunistickou rezistenci vedle odbojů *prvního*³² a *druhého*³³.

Jednou z obvyklých námitek proti adjektivu *třetí* je skutečnost, že na rozdíl od prvního a druhého odboje se protikomunistická rezistence odehrávala v době míru a nebyla řízena z hlavního domácího či zahraničního centra. „Záměry a cíle všech tří odbojů jsou však zřejmé: vytvořit svobodný samostatný stát [první odboj – Š. K.], po jeho likvidaci usilovat v průběhu druhé světové války o jeho obnovení [druhý odboj – Š. K.], a když ho ovládla komunistická totalita, bojovat proti ní a usilovat o obnovu jeho někdejšího demokratického charakteru [třetí odboj – Š. K.].“³⁴ Na první pohled evidentní odlišnost podmínek, v nichž byly jednotlivé odboje vedeny, lze podle Zory Dvořákové nivelizovat důrazem na jejich shodné cíle. U všech tří odbojů ovšem nelze nalézt shodu v otázce *nepřítele*, tedy subjektu, vůči kterému byl ten který odboj směřován. Dvořáková pokračuje: „V obou předešlých odbojích jsme měli cizího a jasně vymezeného nepřítele³⁵. V případě III. odboje však šlo o boj proti příslušníkům vlastního národa, kteří však zmámeni komunistickou ideologií a oslnění záštitou Sovětského svazu se víceméně ochotně měnili v poslušné, ba dokonce iniciativní vykonavatele totalitní zvůle.“³⁶ Pokud však uvážíme kontext doby, v níž působil první odboj, nalezneme hned několik paralel s otázkou protikomunistické rezistence. S tvrzením Zory Dvořákové o cizím a jasně vymezeném nepříteli nelze souhlasit minimálně ze dvou důvodů. Zaprvé, Rakousko-Uhersko bylo po staletí až do roku 1918

³¹ Viz výzkum společnosti SC&C pro Českou televizi z 19. srpna 2011 uskutečněný v souvislosti s oceněním bratří Mašínů, podle něhož 40% populace nemá jednoznačný názor na hodnocení bratří Mašínů a za hrdiny je považuje pouze 15% respondentů.

³² Směřovaného proti Rakousko-Uhersku a Centrálním mocnostem během první světové války.

³³ Směřovaného proti Třetí říši a státům Osy během druhé světové války.

³⁴ DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Třetí odboj – protikomunistický*. In: CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. s. 27-28.

³⁵ Rakousko-Uhersko a ústřední mocnosti v první světové válce, Třetí říši a státy Osy v druhé světové válce. Pozn. Š. K.

³⁶ DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Třetí odboj – protikomunistický*. In: CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. s. 28. Viz příloha č. 1 dokládající extrémní nárůst počtu členů KSČ do roku 1948 v porovnání s ostatními státy Východního bloku.

de iure domovským státem českého národa, o čemž svědčí i to, že naprostá většina vojáků české národnosti bojovala za monarchii až do konce Velké války. S tímto souvisí druhý aspekt. Přestože většinová česká společnost byla ve vztahu k Rakousko-Uhersku spíše konformní, po válce lze zaznamenat výraznou snahu o konstrukci konceptu prvního odboje jakožto legitimního boje proti cizímu Rakousko-Uhersku, ačkoliv ještě nedávno bylo domovem českého národa. Akt dezerce a vlastizrady – vstup do nepřátelské armády a boj proti vlasti – byl v souladu s touto logikou heroizován a glorifikován. Je třeba poukázat na skutečnost, že otázka legitimacy odboje vedeného za použití ozbrojeného násilí zřejmě vzbuzuje největší kontroverze a dodnes významně rozděluje českou společnost v souvislosti s tématem protikomunistické rezistence.

Jak chápat nedemokratický režim, proti němuž je rezistence směřována? Za velmi relevantní považujeme názor kladoucí důraz na tezi, že režim vládnoucí KSČ monolitem spíše nebyl, protože se výrazně proměňoval v čase a taktéž se měnila i rezistence směřovaná proti němu. Jak a podle kterých kritérií rozdělit období činnosti rezistence? Milan Otáhal dělí činnost rezistence na dvě hlavní časové etapy: období let 1948-1968/69 a 1968/69-1989, přičemž druhá etapa se výrazně odlišuje *nepolitickou* strategií charakteristickou zejména důrazem na kritiku konkrétních aktů porušování lidských práv.

Vedle sporu o název, definici činnosti a časové rozdělení, který nabývá spíše akademického rázu, zde existuje řada problémů, které mají dopady do sféry každodenního života lidí. Jedná se především o otázku neutěšeného socio-ekonomického postavení politických vězňů, které je neblahým dědictvím přetrvávajícím z dob jejich perzekuce. Nelze opomenout ani tzv. *zbytkové tresty*³⁷, jimiž se v minulosti političtí vězni opětovně dostali do nezáviděníhodné situace. Diskuse je také vedena nad otázkou *retroaktivní spravedlnosti*. Jak postupovat, aby třetí odboj nezahrnoval zavrženíhodná jednání, a jakým způsobem je uspokojivě odlišit od skutečných aktů odboje či odporu? Jak zabránit zpětnému ospravedlnění kriminálních činů?

Ožehavým tématem jsou rovněž *lustrace* a způsoby výkladu historie. Je morálně správné a žádoucí zabránit elitám zhrouceného nedemokratického režimu ve výkonu povolání v oblasti státní správy? Lze měnit výklad historie, a který výklad historie je správný? Jak a podle čeho se má vyučovat na školách o dějinách druhé poloviny

³⁷ Jedná se o tresty, které nebyly politickým vězňům vymazány rehabilitacemi. Z důvodu kontinuity právního řádu došlo k potvrzení některých minulých rozsudků vynesených za skutky, kteréby v kontextu nových poměrů nebyly považovány za protiprávní.

dvacátého století v Československu? Co znamená *vyrovnávání s minulostí* a je vůbec možné se se svou vlastní minulostí vyrovnat definitivně – navždy a s konečnou platností? Na otázku týkající se vyrovnání s minulostí může být v mnohém inspirativní odpověď filozofa Rudolfa Battěka: „S minulostí se nelze vyrovnat jednorázově, jednou provždy, není už reálnou skutečností. Nikomu dnes nehrozí násilí, represe, umlčování, strach z projeveného nesouhlasu a kritiky. Je proto nutné ono temné období našich dějin zpřístupňovat a umožňovat poznání nastupujícím generacím.“³⁸ Battěk tedy chápe komunistickou minulost jako jednoznačně negativně vymezený úsek novodobých dějin, který nelze uzavřít nějakým definitivním vyrovnáním se s ním, ale naopak v něm spatřuje významný potenciál poznání budoucích pokolení. Minulost tak může být podle Battěka nezbytnou rukověť pro budoucnost především v procesu poznání a nekonečného poznávání sebe sama.

2.2.1 Odboj 50. let

Co znamená pojem odboj 50. let? Dle vymezení Françoise Mayer se jednalo především „o izolované skupiny, které mezi sebou neměly prakticky žádné spojení a nezanechaly žádné dokumenty ani žádná ‚prohlášení‘, jež by v budoucnu mohla doložit jejich angažovanost. Nejednalo se v přesném smyslu o politický odboj, zůstalo to záležitostí skupin a jedinců, kteří nebyli nijak společně organizováni.“³⁹ Postavení účastníků odboje padesátých let v diskusi sporu o třetí odboj je proto v mnoha ohledech specifické. Sdružují se v organizacích, skrze něž se snaží prosadit své zájmy. Jedná se především o KAN (Klub angažovaných nestraníků), K 231, na který po roce 1989 navázala nově vzniklá organizace KPV (Konfederace politických vězňů), Svaz PTP apod. Odbojáři padesátých let a političtí vězni se po celou dobu trvání komunistického režimu nacházeli ve stavu naprosté izolace vůči politické moci. Jedinou výjimkou bylo úsilí KAN, K 231 a Svazu PTP o navázání dialogu s mocí během obrodného procesu Pražského jara v roce 1968. Jejich cílem byly v první řadě rehabilitace politických vězňů odsouzených v padesátých letech. Hlavní uvedené organizace sdružující aktéry odboje a vězně padesátých let vznikly v roce 1968 a po srpnové invazi vojsk pěti států

³⁸ BATTĚK, Rudolf: *Úvodem – úvaha nejen postfilozofická*. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. s. 9 Zdrůraznění Š. K.

³⁹ MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. s. 183.

Varšavské smlouvy byly státní mocí zrušeny. Svou činnost opět obnovily až po roce 1989.

Pro aktéry odboje padesátých let je charakteristické chápání období nedemokratického režimu v Československu jako monolitu ohraničeného daty 25. února 1948 a 17. listopadu 1989, odmítání dialogu s režimem, snaha o jeho svržení a kriminalizaci hlavních představitelů. Velký důraz je obvykle kladen na oficiální morální odsouzení komunistického režimu, satisfakce obětem realizované skrze rehabilitace a finanční odškodnění, navrácení majetku, nutnost očisty od komunistické totality a konečné zúčtování s komunistickou minulostí. V činnostech aktérů je nesnadné objektivně reflektovat jejich odboj či odpor, přestože se k němu obvykle otevřeně hlásí. Často se však jedná o oběti vykonstruovaných provokací ze strany StB (Státní bezpečnost), na jejichž základě byly vyneseny dlouhé tresty odnětí svobody anebo nucených prací, které měly negativní dopad na životy a zdraví aktérů. Takto poškození lidé následně logicky žádají nápravu křivd, které na nich byly spáchány.

Dlouhodobá izolace politických vězňů a účastníků protikomunistické rezistence padesátých let byla zčásti způsobena i jejich kritikou disentu sedmdesátých a osmdesátých let kvůli komunistické minulosti mnohých jeho představitelů. Totéž lze říci i o jejich velmi rezervovaném vztahu k Chartě 77 a osobnostem signatářů. „Chartu 77 podepsalo jen několik bývalých politických vězňů čistě individuálně a tvořili v ní naprostou menšinu.“⁴⁰ Kromě již zmíněné komunistické minulosti kritizovali aktéři rezistence padesátých let činnost disentu zejména kvůli zjevným odlišnostem spočívajícím v jeho specifické činnosti a mocenskému kontextu, v němž působil. Disent totiž obvykle usiloval o nenásilný dialog s mocí, jeho aktivity nebyly nikdy oficiálně zakázány a oproti rezistenci padesátých let čelil nesrovnatelně nižší míře perzekuce a represe ze strany režimu. Účastníci protikomunistické rezistence padesátých let, kteří se dožili vstupu zákona č. 262/2011 Sb. v platnost, obvykle dosáhli velmi vysokého důchodového věku. Od zákona proto očekávali především určitou morální satisfakci, definitivní rehabilitaci a veřejné uznání svých činů.

2.2.2 Disent 70. a 80. let

Opoziční hnutí z pozdějších dekád trvání nedemokratického režimu se velmi liší od rezistence padesátých let. Jde o vnitřně velmi heterogenní a diverzifikované uskupení

⁴⁰ MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. s. 178

osobností – ať již v otázkách idejí, aktérů či formách jejich opozičních aktivit. Jestliže je disent nahlížen z perspektivy pravolevého socio-ekonomického štěpení, zahrnuje všechny myslitelné subjekty kontinua – od radikálních socialistů⁴¹ po konzervativce⁴². Co se pojmu *disent*, týče, podle Francoise Mayer se jedná o „jev společný všem zemím pod sovětskou nadvládou se rozvinul v rozvířeném politicko-intelektuálním kontextu po roce 1968. Disent vzniklý v tomto zvláštním kontextu zakládal své působení na třech principech, na dodržování zákona, odmítání násilí a transparentnosti.“⁴³

Opoziční aktéři tedy usilovali o změnu režimu cestou dialogu s vládní mocí a upozorňování na konkrétní porušování platných československých zákonů, především v otázkách lidských a občanských práv⁴⁴. Činnost disentu zahrnovala veřejné manifestace a protesty proti porušování lidských práv, politická prohlášení, eseje⁴⁵ a polemiky.

Milan Otáhal považuje disent za rozhodující součást odporu v českých zemích v období normalizace. Ve vývoji disentu rozlišuje dvě etapy, které dále rozděluje na jednotlivé fáze⁴⁶:

1. období (1969-1977)

I. fáze 1969-1972 – Hlavními reprezentanty opozice jsou exkomunisté se socialistickým programem [Malý akční program – Š. K.] a do r. 1972 bývalí členové Československé strany socialistické v Brně a mladí radikální studenti, kteří měli blízko k trockistům [HRM – Š. K.].

II. fáze 1972-1977 ještě před vznikem Charty 77 se v opozici se začínají významně angažovat přední představitelé obrodného procesu.

2. období (1977-1989)

I. fáze 1977-1986 – Hlavní roli zaujímá kulturní opozice, do roku 1986 reprezentovaná Chartou 77, dialog s mocí s cílem obrany a zajištění lidských a občanských práv.

II. fáze 1986-1989 – Vlivem nástupu Michaila Gorbačova vzrostl počet nezávislých iniciativ, jejichž programy se politizovaly, zapojení mladé generace prosazující radikální formy odporu a dochází k obnově občanské společnosti.

⁴¹ Např. trockista Petr Uhl.

⁴² Např. katolický aktivista Václav Benda.

⁴³ MAYER, Francoise: *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. s. 136.

⁴⁴ Charta 77, VONS.

⁴⁵ Viz např. Havlovy texty *Dopis Husákovi a Moc bezmocných*, Dienstbierovo *Snění o Evropě* atd.

⁴⁶ OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. s. 6.

Co znamenala Charta 77 jakožto veřejný akt opozičního hnutí? Byla především mezinárodně významnou akcí disentu, ovšem s důsledky poněkud ambivalentní povahy. Adjektivum ambivalentní je zde užito s ohledem k Otáhalově názoru na důsledek vzniku Charty 77: „i když si iniciátoři Charty 77 nekladli přímo politické cíle, jejich požadavek, aby moc dodržovala lidská a občanská práva, měl politický charakter, neboť ohrožoval samu podstatu totalitního systému.“⁴⁷ Tato skutečnost odpovídá Dahlově tezi představené v kapitole 1.2 o intoleranci jakékoli formy opozice od představitelů nedemokratického režimu. Jaký tedy měla Charta 77 význam? Podle Milana Otáhala význam Charty 77 spočívá „především v tom, že dokázala sjednotit různé ideově politické směry od reformních komunistů přes liberálně demokraticky zaměřené intelektuály a underground až k nábožensky orientovaným skupinám, že vystoupila veřejně a tím dokázala, že opozici se nejen nepodařilo potlačit, a byla schopna připravit provolání, které vzbudilo ve světě mimořádný ohlas.“⁴⁸

Další významný předěl v opozičním hnutí představuje nástup Michaila Gorbačova do vedení Sovětského svazu v roce 1985. V té době vznikají v Československu nová opoziční uskupení: HOS – Hnutí za občanskou svobodu, Demokratická iniciativa, Obroda – Klub za socialistickou přestavbu. Mladá generace disidentů se sdružuje zejména v organizacích České děti a Nezávislé mírové sdružení – iniciativa za demilitarizaci společnosti. Právě tyto dvě posledně jmenované organizace uspořádaly demonstraci 21. srpna 1988 ke dvacátému výročí invaze vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa.

Jaký podíl měl dissent na zhroucení komunistického režimu? Slovy Milana Otáhala je protikomunistická opozice významná „především tím, že existovala a byla důkazem, že část národa se nejen nesmířila s politickým vedením, ale byla ochotna projevit svůj nesouhlas veřejně a – zejména mladí disidenti – jít s ním i do konfrontace. Nepodařilo se jí však využít nespokojenosti občanů, i když ji už začali dávat najevo veřejně. Nedostatkem opozičního hnutí byla také skutečnost, že se nespojilo s probouzející se občanskou společností, kterou představovali hlavně tvůrčí inteligence a vysokoškolští studenti.“⁴⁹ Občanská angažovanost jako projev odporu vůči politice

⁴⁷ OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. s. 618.

⁴⁸ Tamtéž, s. 619.

⁴⁹ Tamtéž, s. 624.

mocenského centra se projevila například i v oblasti ochrany životního prostředí⁵⁰ či v katolickém hnutí⁵¹.

Svým důrazem na legalitu, nenásilí a vyjednávání zaujala opozice při demokratické tranzici vstřícný postoj k reformním komunistům. Snaha o kontinuitu legálního řádu z disentu jednoznačně činí ideový protipól odboje padesátých let. Disent rovněž obvykle nepojímal období nedemokratického režimu jako monolitický blok ohraničený roky 1948 a 1989, ale velmi akcentoval léta 1968-1969 jakožto významný předěl, který znamenal pro Československo značnou naději v demokratizaci režimu, resp. její pozdější definitivní zklamání v důsledku srpnové invaze vojsk pěti států Varšavské smlouvy. Následné období normalizace znamenalo pro všechny, kteří se v době Pražského jara výrazně angažovali ve prospěch demokratizačních změn, úpadek jak ve smyslu existenčním⁵², tak i ve smyslu eroze režimu, který ještě nedávno šel k nadějně demokratizaci.

Koncem roku 1989 se disidenti nacházeli na vrcholu produktivního věku, šlo jim tedy primárně o vyjednání předání moci a zajištění podílu na vládnutí v podmínkách nového režimu. Na rozdíl od politických vězňů a odbojářů padesátých let proto disidenti nemohli mít zájem na veřejné likvidaci svých partnerů, s nimiž vyjednali demokratickou tranzici. Tento předpoklad potvrzuje skutečnost, že většina z nich nastoupila po rozpadu OF (Občanské fórum) kariéru profesionálních politiků. Je proto logické, že měli zájem na dodržení nepsané *dohody o neútočení* s bývalými představiteli režimu. Většina z nich z toho důvodu nebyla nakloněna lustračním opatřením, která se často negativně dotkla disidentů s komunistickou minulostí. Dle Francois Mayer: „Paradoxně největší odpůrci radikalismu v otázce dekomunizace vyskytovali v řadách bývalých disidentů... Právě mezi nimi se nacházeli nejzarputilejší odpůrci honu na čarodějnice a jakékoli ‚kriminalizace komunismu‘. Disidentská minulost jejich argumentaci ohánějící se lidskými právy dodávala mimořádnou legitimitu.“⁵³ Disidenti jako celek taktéž nepodporovali ani žádné z forem zákonného *konečného zúčtování s minulostí*. Avšak je nutné připomenout, že první zákon o komunistické minulosti, zákon o rehabilitacích z dubna roku 1990, byl podpořen konsensuálně – jak hlasy kooptovaných disidentů, tak i stávajících komunistických poslanců.

⁵⁰ Např. Hnutí Brontosaurus založené již roku 1974.

⁵¹ Např. pouť na Velehrad z roku 1985, která byla masovou manifestací odporu proti potlačování náboženských svobod, nebo také kanonizace Anežky České z roku 1989.

⁵² Vyloučení z profesního i veřejného života.

⁵³ MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. s. 182

3. Zákon o protikomunistickém odboji a odporu

Návrh zákona o třetím odboji vzbudil v české politické diskusi, eskalované zejména v období let 2010-2012 za vlády premiéra Petra Nečase, řadu otázek souvisejících se snahou vypořádat se s komunistickou minulostí a problematikou rezistence proti komunistickému režimu v Československu v období let 1948-1989. Navržený zákon vyvolal jednoznačně negativní reakci nejen opozičních stran (ČSSD a KSČM) a historiků, ale i jeho tematických protagonistů – některých představitelů disentu.

3.1 Předmět a účel zákona

Co je zákon o třetím odboji a co znamená pro českou společnost a politiku? Dle znění prvního paragrafu „tento zákon vymezuje protikomunistický odboj a odpor proti komunismu, stanoví podmínky pro vydání osvědčení účastníka protikomunistického odboje a účastníka odporu proti komunismu, upravuje rehabilitace účastníků protikomunistického odboje a odporu proti komunismu, nároky účastníků protikomunistického odboje.“⁵⁴

Právnicky exaktní formulace problematiky, kterou není možné dostatečně exaktně definovat a (jakkoli se o to zákon snaží) ani zcela uspokojivě, plošně a definitivně vyřešit. Již z pojmů použitých v úvodní pasáži může být zřejmé, že úhelným kamenem sporu o návrh zákona se stala především terminologie, kterou používá k vymezení jednotlivých druhů činností. Snaha zákonodárců o co nejspecifičtější vymezení, tak může paradoxně vést k často spíše ještě větším nejasnostem. Přímým důsledkem tohoto úsilí jsou zákonné formulace jevící se často jako zavádějící, ve svých důsledcích sociálně exkluzivní a ahistorizující.

3.2 Vymezení pojmů

Abychom mohli zákon zevrubně analyzovat, je nezbytné na úvod stručně vymezit některé klíčové pojmy, jež jsou zastoupeny v jeho liteře. Již z úvodní části návrhu zákona může být zřejmé, že se jedná o dokument usilující o jednoznačné zhodnocení minulosti. Ostatně dokládá to i znění preambule: „Parlament České republiky, jsa veden

⁵⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Tisk č. 204 – §1. Rovněž i Zákon č. 262/2011 Sb. – §1.*

vůli vyjádřit úctu a vděčnost ženám a mužům, kteří v období komunistické totalitní moci s nasazením vlastních životů, osobní svobody i majetku aktivně bránili hodnoty svobody a demokracie, jsa odhodlán trvale připomínat ideály vlastenectví, cti, statečnosti a sebeobětování dalším generacím, vyslovuje hlubokou lítost nad nevinnými oběťmi teroru komunistického režimu a vycházeje ze zásad, které vtělil do zákona o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, se usnesl na tomto zákoně České republiky“.⁵⁵ Takto velmi normativně laděný obsah zákona o třetím odboji není v legislativní praxi České republiky příliš obvyklý a staví námi zkoumanou normu vedle zákonů usilujících o vyrovnání s minulostí uvedených v úvodu práce. Základními pojmy nutnými pro zákonnou definici třetího odboje jsou tyto: *odboj, odpor, doba jejich trvání, formy odboje a odporu, účastník protikomunistického odboje a odporu.*

Odboj návrh zákona definuje jako „aktivní účast na akcích směřovaných proti komunistickému režimu v Československu projevenou v době nesvobody s cílem odstranit, výrazně oslabit či narušit komunistickou totalitní moc v Československu a obnovit svobodu a demokracii, pokud tato činnost byla vykonávána s nasazením života, nebo vedla k mnohaletému zbavení osobní svobody.“⁵⁶ *Odpor* je vymezen obdobně⁵⁷ jen s tím rozdílem, že se oproti odboji v tomto případě jedná o pouhou *účasť*, bez podmínky nasazení života a hrozby dlouholetého vězení.

Dobou nesvobody, tedy časovým ohraničením trvání protikomunistického odboje a odporu se rozumí „úsek československých dějin od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989.“⁵⁸ *Za formy odboje a odporu* návrh zákona považuje „ozbrojený nebo jiný srovnatelný boj vedený proti komunistickému režimu v Československu, provádění sabotáží, spolupráci se zahraniční zpravodajskou službou demokratického státu, převaděčství nebo překračování státních hranic za účelem účasti v protikomunistickém odboji.“⁵⁹ Jak je ze závěru definice odboje patrné, návrh zákona explicitně zmiňuje tzv. agenty-chodce, jimiž byli četní odbojáři padesátých let na území Československa. Nejčastěji pak v řadách tehdejší americké zpravodajské služby CIC (Counter Intelligence Corps).

Poněkud abstraktnější je definice protikomunistického *odporu*, kterým jsou myšleny „politické a společenské postoje bránící nástupu komunistické totalitní moci,

⁵⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Tisk č. 204. Preambule*. Rovněž i *Zákon č. 262/2011 Sb. – Preambule*.

⁵⁶ Tamtéž, § 2 písm. b).

⁵⁷ Tamtéž, § 2 písm. c).

⁵⁸ Tamtéž, § 2 písm. a). Rovněž i *Zákon č. 262/2011 Sb. – § 2 písm. a)*.

⁵⁹ Tamtéž, § 4 odst. 1.

pokud byl za ně jejich nositel uvězněn, nuceně vystěhován⁶⁰ atd. Z dosud uvedených pojmů působí zřejmě nejkontroverzněji definice účastníka protikomunistického odboje či odporu, podmínky získání statusu odbojáře, ale především překážky bránící přiznání statusu. „Účastníkem protikomunistického odboje je občan, který se v době nesvobody aktivně účastnil protikomunistického odboje alespoň po dobu 12 měsíců, anebo občan, který v souvislosti s touto činností zemřel, utrpěl vážnou újmu na zdraví, byl nejméně 3 roky a v případě mladistvého nejméně 1 rok uvězněn, nebo vykonal mimořádně záslužný čin.“⁶¹ Oproti tomu je účastníkem odporu proti komunismu ten, kdo se zapojil do dříve uvedeného odporu proti komunismu v případě, že nejsou naplněny podmínky pro získání statusu účastníka protikomunistického odboje. Toto je velmi podstatný fakt, protože účastník odporu proti komunismu, na rozdíl od účastníka protikomunistického odboje, nemá mít podle §5 návrhu zákona nárok na postavení válečného veterána podle zákona o válečných veteránech. Přísluší mu tedy pouze jakási morální satisfakce spjatá se statusem účastníka protikomunistického odporu bez nároku na materiální výhody plynoucí ze statusu válečného veterána.

Jak už bylo řečeno, významná část návrhu zákona je věnována překážkám bránícím přiznání statusu účastníka odboje či odporu, které se vztahují především na bývalé příslušníky a zaměstnance bezpečnostních složek. Rovněž se ale vztahují na všechny „členy KSČ nebo KSS s výjimkou těch, kteří byli členy těchto stran v období od 1. ledna 1968 do 1. května 1969.“⁶² Nárok na získání statusu také nemá občan, „který se dobrovolně, významně a aktivně podílel na budování komunistické totalitní moci v Československu.“⁶³ K výše uvedeným překážkám se nepřihlíží pouze tehdy, „pokud byl občan do složek a organizací vyslán nebo se stal jejich členem za účelem boje proti komunistickému režimu.“⁶⁴ Status účastníka odboje či odporu může být rovněž bez ohledu na překážky přiznán tomu, jehož „účast na protikomunistickém odboji nebo odporu proti komunismu svou intenzitou, rozsahem nebo délkou zjevně převyšovala jeho účast na budování, rozvoji a upevňování komunistické totalitní moci.“⁶⁵ Určit, zda účast na odboji či odporu zjevně převyšovala druhou jmenovanou výjimku, jež zneplatňuje překážku k uznání, je již na první pohled nesmírně obtížné.

⁶⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Tisk č. 204 – § 4 odst. 4.*

⁶¹ Tamtéž, § 3 odst. 1.

⁶² Tamtéž, §3 odst. 4, písm. c).

⁶³ Tamtéž, §3 odst. 4, písm. h).

⁶⁴ Tamtéž, §3 odst. 5.

⁶⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Tisk č. 204 – §3 odst. 6.*

Rozhodnutí totiž přímo závisí na arbitrárnosti úsudku zákonem zmocněného hodnotitele – úředníka Ministerstva obrany.

Poslední z podmínek bránících získání statusu účastníka odboje a odporu stojících za zmínku, je vyloučení všech, „kteří byli vedeni při svém jednání zavrženíhodnou pohnutkou, dopustili se zavrženíhodného jednání směřujícího k popření hodnot svobody a demokracie či zvláště zavrženíhodného jednání směřujícího k popření individuálních základních lidských práv a tomuto jednání se v rámci akcí směřovaných proti komunistickému režimu v Československu bylo možné vyhnout.“⁶⁶ Jde o velmi důležitou a asi nejchoulostivější pasáž návrhu zákona, která později vešla ve známost jako tzv. mašinovská klauzule. Opět je zde přítomna velká míra arbitrárnosti při posuzování, a to v otázce, zda jednání skutečně popřelo lidská práva a svobody a prokazatelnosti jeho nevyhnutelnosti.

3.3 Legislativní proces

Návrh zákona o třetím odboji se v mnoha ohledech vymyká z obvyklého schvalovacího procesu, kterým v České republice prochází ostatní běžné právní normy. Asi jen málokterý jiný návrh zákona v posledních letech zaznamenal obdobně komplikovanou schvalovací proceduru, jako tomu bylo u návrhu zákona o třetím odboji a odporu proti komunismu. Pozoruhodná není jen samotná cesta návrhu zákona parlamentem, ale i nevídaná rychlost jeho přijetí. Zákon vešel v platnost již necelý rok po jeho prvotním předložení ve sněmovně. Tato kapitola je věnována stručnému shrnutí legislativní historie zákona č. 262/2011 Sb.

3.3.1 Poslanecká sněmovna

„Původní návrh byl podán skupinou senátorů, vedenou Jiřím Liškou (ODS), již v roce 2008 a následně znovu v roce 2010. První návrh nemohl být projednán z důvodu konce funkčního období Poslanecké sněmovny a druhý návrh byl stažen po podzimních senátních volbách, v nichž zvítězila levice.“⁶⁷ Ještě koncem roku 2010 (14. prosince) však skupina poslanců v čele s Petrem Tluchořem (ODS) předložila tentýž návrh

⁶⁶ Tamtéž, §3 odst. 7.

⁶⁷ Ministerstvo obrany České republiky: *Geneze zákona o třetím odboji*.

zákona, který byl dříve vzat zpět Senátem z výše uvedeného důvodu. Návrh zákona byl již 16. prosince předán vládě k vyjádření stanoviska.

V polovině ledna 2011 obdrželi poslanci souhlasné stanovisko vlády a 11. února byl návrh zákona postoupen k projednání ve výborech. Výbor pro obranu a bezpečnost následně vydal 2. června usnesení ve smyslu komplexních pozměňujících návrhů. Stejně usnesení vydal 8. června i Ústavně-právní výbor. 10. června se konalo druhé čtení a třetí čtení se konalo již o pět dní později. Výsledkem bylo schválení návrhu zákona, když „132 ze 175 přítomných poslanců hlasovalo pro návrh zákona a 33 hlasy byly proti.“⁶⁸ Protože návrh zákona podpořili jak vládní poslanci, tak i část opozičních poslanců, na vysokém počtu jejich hlasů je na první pohled evidentní poměrně široká a v dvacetileté parlamentní praxi České republiky ne zcela běžná konsensuální podpora napříč parlamentními stranami z celého politického spektra sněmovny, ovšem s jedinou výjimkou, kterou je KSČM.

3.3.2 Senát a vstup v platnost

Poslanecká sněmovna postoupila normu Senátu 28. června 2011. Senát návrh zákona 20. července schválil 44 hlasy ze 71 přítomných senátorů. Zákon byl následně počátkem srpna doručen prezidentovi k ratifikaci. Prezident zákon podepsal 17. srpna 2011. Legislativní proces návrhu zákona o odboji a odporu proti komunismu byl završen 29. srpna podpisem premiéra. Zákon byl vyhlášen ve sbírce zákonů v částce 92 pod číslem 262/2011 a vešel v platnost v symbolické datum, dne 17. listopadu 2011.⁶⁹ Krátká doba, během níž zákon prošel schvalovacím procesem, je bezprecedentní s ohledem na problematiku, kterou se zabývá.

Může být takto krátká doba postačující ke zformování relevantních názorových proudů ve společnosti, které by mohly být vyslyšeny v otevřené a veřejné diskusi? Mohlo by tak případně vzniknout více forem řešení problému třetího odboje, z nichž by bylo možné volit. Určitá debata k návrhu zákona v české společnosti přesto proběhla.

⁶⁸ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Tisk č. 204*.

⁶⁹ Tamtéž.

4. Spor o třetí odboj

V této části práce se pokusíme osvětlit způsoby konstrukce a dekonstrukce konceptu třetího odboje v debatě vyvolané přijímáním zákona č. 262/2011 Sb. Argumentace aktérů jsou rozčleněny dle kritéria obhajoby resp. kritiky sporného konceptu do kategorií konstrukce a dekonstrukce, které se dále dělí na jednotlivé argumentační směry. Vedle způsobů argumentace aktérů sporu analyzujeme používané figury, zdroje přesvědčivosti a základní odkazy charakteristické pro jednotlivé diskurzy sporu o třetí odboj.

Jak již bylo řečeno v úvodu, výše uvedená data zkoumáme prostřednictvím kritické analýzy diskurzu v časovém období odpovídajícím projednávání návrhu zákona s drobnějšími přesahy do období před zahájením legislativního procesu i po jeho skončení. Pro objasnění a porozumění podstatě sporu o třetí odboj je nejvýznamnějším souborem dat debata aktérů sporu na úrovni českých parlamentních politických stran. V této souvislosti je třeba mít na paměti klíčové odlišnosti mezi příslušníky odboje padesátých let a disentu let sedmdesátých a osmdesátých, jimž jsou věnovány kapitoly 2.2.1 a 2.2.2 a které se naplno projeví právě ve zmíněné debatě. Diskurzy téhož sporu lze v neposlední řadě nalézt i na úrovni akademické obce, konkrétně v komunitě historiků, jimž je věnována závěrečná část této kapitoly.

4.1 Konstrukce třetího odboje

Předmětem této kapitoly je argumentace aktérů diskurzu konstrukce třetího odboje, jimiž jsou parlamentní strany ODS, TOP 09 a VV. Jinými slovy, jedná se výhradně o strany vládní koalice premiéra Petra Nečase v období let 2010-2012.

Diskurz konstrukce třetího odboje je charakteristický odkazy k následujícím pojmům a základním zdrojům přesvědčivosti: *dluh, závazek minulosti, znovunavrácená svoboda, svoboda, idea demokracie, šance, odvaha, nastolení spravedlnosti, příklad, neustálé připomínání, úcta, morální gesto, uznání, respekt, satisfakce, hrdinové*. Strany se rovněž odvolávají k hodnotovým souborům, kterými jsou: *pokračování v logice polistopadového vývoje, náprava křivd z minulosti, zaplnění morální mezery v demokratickém zákonodárství, definitivní legalizace boje proti komunismu, odmítnutí komunistické diktatury, odvaha bojovat se zločinným režimem, svoboda jako základní*

ideál České republiky. V jejich argumentacích se nejčastěji objevují tyto figury: *legální satisfakce, statečné ženy a muži, závazek ocenění, nerovnoprávné postavení, upírání práva na legitimitu, obrana svobody, nárok na uznání, morální ocenění bojovníků proti totalitě, splacení dluhu, mravní síla, právo na důstojný život, výraz vděku a úcty*. Ze všech uvedených slov a jazykových figur je patrné, že aktéři konstrukce třetího odboje kladou důraz na hodnoty a principy charakteristické pro přirozené právo. S vědomím, že se jedná převážně o strany hlásící se k idejím pravice, můžeme shledat jejich stanoviska spíše výjimečnými ve srovnání s obvyklými postoji, v nichž pravicové strany tradičně kladou důraz na pozitivně-právní argumentaci.

4.1.1 Splacení dluhu nápravou křivd

V souvislosti s argumentací aktérů konstrukce třetího odboje se velmi často vyskytuje metafora závazku ke *splacení dluhu*⁷⁰, přičemž onen dluh, jenž je třeba splatit, nabývá dvojí povahy. Zaprvé, nemateriální rozměr dluhu je ztělesněn ve veřejné morální satisfakci, která od roku 1990 dosud nebyla dostatečně zdůrazněna⁷¹ a proto i nadále zůstává křivdou⁷². Právě navrhovaný zákon má splatit tento dluh a aktéři odboje a odporu se tím mají dočkat definitivního zadostiučinění. Druhým rysem dluhu je jeho obvyklý význam, tedy ekonomický. Je třeba splatit dluh, který je zpodobněn v neutěšeném socio-ekonomickém postavení účastníků odboje a odporu proti komunismu. Ve srovnání s předními protagonisty komunistického režimu jsou jejich důchody velmi nízké a jednorázové finanční odškodnění anebo jejich dorovnání na průměrnou hodnotu má být dostatečným splacením dluhu materiální povahy.

Hovoří-li poslanec Petr Tluchoř (ODS) o tom, že „...máme velký dluh. *Tato země stále dlužílegální satisfakci* těm statečným ženám a mužům, kteří bojovali proti komunistické totalitě,⁷³ nejen, že užívá již zmíněnou rétoriku dluhu, ale svým slověm dodává na přesvědčivosti odkazem k *zemi* jakožto subjektu, jež je zavázán povinností splatit tento dluh. *Závazek* jako povinnost abstraktní osoby země je dále podpořen

⁷⁰ Obdobná figura se objevuje i v debatě vyvolané během přijímání zákona o ÚSTR, jíž se věnuje Ondřej Slačálek v rukopisu článku *Léčba nemoci a splacení dluhu: KSČM a ÚSTR v diskurzu českého antikomunismu*.

⁷¹ Lze namítat, že deklaratorní satisfakci již poškozeným poskytl především zákon č. 198/1993 Sb. oprotiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, nicméně aktéři konstrukce prezentují dluh právě takto.

⁷² Tato skutečnost je patrná na problému zbytkových trestů, na jejichž otázku zákon č. 262/2011 Sb. pamatuje.

⁷³ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011. Zdůraznění Š. K.

přesvědčením, že „tato republika stojí na ideálu znovu navrácené svobody...“⁷⁴ Nutnost *nápravy křivd* je umocněna naléhavostí důrazem na vysoký věk aktérů a srovnatelnost zásluh aktérů protikomunistické rezistence s aktéry prvního a druhého odboje: „Je ostudné, že ani po více než dvaceti letech po pádu komunismu nemají účastníci třetího odboje rovnoprávné postavení s účastníky prvního a druhého odboje. Mnozí se dnešního dne nedožili.“⁷⁵ „Nejen, že náprava křivd je z výše uvedených důvodů nezbytná, ale jde o morální mezeru v našem demokratickém zákonodárství [kterou je třeba – Š. K.] rychle zaplnit... Jde tu o to, zda chceme, či nechceme *pokračovat v logice polistopadového vývoje*.“⁷⁶ Zdrojem argumentační přesvědčivosti je zde jednoznačně odkaz k demokratické tradici posledních dvaceti let.

V rétorice poslance Petra Tluchoře je křivda, kterou je třeba napravit, chápána nejen morálně, tedy ve vztahu k minulosti, ale i institucionálně, ve vztahu k přítomnosti, když říká, že „pokračovatelka tehdejší komunistické strany se těší zákonné ochraně, [zatímco – Š. K.] je *právo na legitimitu* upíráno protikomunistickým bojovníkům.“⁷⁷ Účelem navrženého zákona má proto být náprava nejen křivd minulých (spáchaných na aktérech protikomunistické rezistence), ale i přítomných, nebo spíše zpřítomnělých upíráním morálního práva na legitimitu. Kromě nápravy křivd minulosti a současnosti představuje návrh zákona pro účastníky protikomunistické rezistence především *šanci*, kterou jim dluží společnost. K propojení časových dimenzí minulosti, přítomnosti a budoucnosti dochází právě v metafoře šance, jejímž udělením jsme abstraktní *my* povinováni nejen aktérům protikomunistické rezistence, ale také „sami sobě a svým dětem, pokud to s *obranou svobody* myslíme vážně.“⁷⁸ Svoboda v důsledku této figury nabývá v rétorice povinnosti *splacení dluhu a poskytnutí šance* podoby základní ideje demokratického státu, již je nezbytné bránit před minulým, přítomným i budoucím ohrožením.

Okamžité zpřítomnění ohrožení demokracie je umožněno přímým odkazem k ideologii nacismu, když Tluchoř tvoří analogii nacistických zákonodárců s poslanci KSČM: „...kdyby dnes ve Spolkovém sněmu seděli zástupci NSDAP, také by nesouhlasili s oceněním protinacistického odboje. Také by se snažili zlehčovat utrpení jeho příslušníků, také by zpochybňovali jejich hrdinství, také by se snažili vypálit jim

⁷⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

⁷⁷ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

⁷⁸ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

cejch zločinců, kteří se protivili platnému právu...⁷⁹ Záslouhou a zároveň odlišením současných demokratických poslanců – (sebe)prezentovaných v přímém protikladu ke komunistickým kolegům – od totalitních praktik, má být skutečnost, že „...jsme vaši totalitní stranu [KSČM – Š. K.] nezakázali. Vy nám, prosím, nezakazujte ocenit ty, kteří proti ní bojovali. Třeba i se zbraní v ruce.“⁸⁰ *Náprava křivd* tak má být hmatatelným potvrzením morální převahy demokracie nad totalitou.

V diskurzu konstrukce třetího odboje kromě rétoriky definitivního *splacení dluhu* výrazně rezonuje i *naléhavost řešení* aktuálního stavu věcí. Tento aspekt má zřejmě na mysli Viktor Paggio (VV), když říká, že „kromě symbolického ocenění... dostanou tito hrdinové také finanční ohodnocení. Zkrátím své vystoupení, protože po těch dvaceti letech váhání už je škoda každé minuty, kdy zákon není schválen.“⁸¹ Alarmující naléhavost řešení je z poslancových slov jasně patrná v nesouměřitelnosti časového úseku *dvacet let váhání a každé další minuty*, jež toto váhání prodlužuje. Poslanec Jan Vidím (ODS), který kromě *splátky ohromného dluhu* rovněž akcentuje naléhavost řešení, když říká: „Lidé, kteří bojovali proti komunismu a kteří jsou mezi námi, si zaslouží slova úcty slyšet teď a tady.“⁸² Návrh zákona jeho slovy znamená „především *hlasitě a silně morální gesto*, které si zaslouží nejen *bojovníci proti totalitě*, ale všichni *slušní lidé* v této zemi.“⁸³ Průsečík odkazů k lidské slušnosti a boje proti totalitě má vést k představě, že ke slušnosti patří bojovat proti zlu, jež je i zde, stejně tak jako u Tluchořovy analogie s nacismem, zpodobněno v abstraktně chápané *totalitě*.

Pro Daniela Korteho (TOP 09) znamená náprava křivd vedle splátky dluhu především *nastolení spravedlnosti* v otázce podprůměrných důchodů aktérů protikomunistické rezistence, které nedostatečně odráží jejich morální zásluhy. Opět je zde v souvislosti s dluhem odkázáno na ideu svobody chápanou jako protipól totality. „My, kteří požíváme plodů znovunabyté svobody, dlužíme vděk a úctu těm *statečným mužům a ženám*, kteří se s vědomím nezbytnosti uchovávat mravní hodnoty a ideály svobody postavili aktivně na odpor totalitě a bezpráví.“⁸⁴ Korte vedle dluhu nemateriální povahy akcentuje i jeho ekonomickou dimenzi, jež má být nedílnou součástí nápravy minulých křivd s následky v přítomnosti: „Kromě jednorázového

⁷⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

⁸³ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

⁸⁴ Tamtéž.

peněžního příspěvku bude těm účastníkům odboje a odporu proti komunismu, kteří mají podprůměrné důchody, tento důchod srovnán na úroveň průměrnou. Je to *splátka* našeho *dluhu* a *odstranění* jedné velké *křivdy*.⁸⁵

Jakákoli splátka dluhu nutně znamená výdaj. Poslankyně Kateřina Klasnová (VV) výdaj chápe v rétorice splátky dluhu jako morálně ospravedlnitelnou investici, kterou zdůvodňuje odkazem k naléhavosti řešení stavu věcí. I přes vládní program úspor „správních výdajů, [které – Š. K.] se odhadují na dvacet milionů korun v prvním roce a pět milionů v následujících letech... jsou částkami, které si můžeme dovolit vydat i v době obecného šetření, protože to účastníkům protikomunistického odboje naše republika dluží už více než dvacet let.“⁸⁶ Opět se zde objevuje odkaz k dvěma dekadám trvání dvojrozměrného dluhu, které utváří dostatečně silný morální mandát k ospravedlnění dalších výdajů i v době radikálních úspor.

4.1.2 Ocenění hrdinství a připomínání odvahy

Druhou oblastí významotvorné aktivity aktérů obhajujících návrh zákona je *nutnost* či *morální povinnost ocenit hrdiny*, kteří se svým jednáním postavili na odpor zlu. Slovy senátora Jiřího Lišky (ODS) návrh zákona představuje „*morální ocenění lidí*, kteří často s nasazením vlastního života bojovali proti komunistickému režimu.“⁸⁷ Stejně, jako tomu bylo v případě rétoriky splacení dluhu, i zde se objevuje idea svobody, s níž Poslanec Petr Tluchoř (ODS) spojuje *závazek ocenění*: „Jsme přesvědčeni, že služba tomuto ideálu nás mimo jiné zavazuje ocenit všechny ty, kteří se o naši dnešní svobodu zasloužili.“⁸⁸ K hrdinství aktérů protikomunistické rezistence, jakožto k nadčasovému kodexu chování jedince, odkázal ve svém projevu i bývalý premiér Mirek Topolánek (ODS): „Každá země potřebuje své *hrdiny*. Abychom i my byli připraveni a ochotni stát se v případě potřeby také hrdiny. Potřebujeme *hrdiny jako vzory*. Potřebujeme je vnímat ne jako sochy na piedestalu, ale jako jedny z nás. Jen tak se nám podaří, že *po hrdinech včerejška* a *hrdinech dneška*, přijdou *hrdinové zítřka*.“⁸⁹ Aby hrdinství charakterizované v expremiérových slovech, bylo věčné, má být

⁸⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ KOPECKÝ, Josef: *Zákon o protikomunistickém odboji Senát stáhl, pravice ho předloží znovu*. Zdůraznění Š. K.

⁸⁸ TLUCHOŘ, Petr: *Účastníci třetího odboje musí dostat šanci*.

⁸⁹ TOPOLÁNEK, Mirek: *Obyčejné hrdinství*. Projev předsedy vlády ČR Mirka Topolánka na akci Dny NATO v Ostravě 15. 9. 2007. Zdůraznění Š. K.

zosobněno v každém individu, být univerzálně platným vzorem příkladného chování, jež si zaslouží ocenění.

Důchodová diskrepance mezi bývalými představiteli StB a aktéry protikomunistické rezistence je pro senátorku Alenu Palečkovou (ODS) natolik alarmující, že činí z projednávání návrhu zákona hru s nulovým součtem. Dle jejího názoru „rozhodování není rozhodování o tom, *zda a jak lépe*, ale *zda vůbec* chceme nebo nechceme *ocenit* ty, kteří se postavili totalitě a bezpráví, zda chceme nebo nechceme ocenit protikomunistický odboj.“⁹⁰ Z argumentace je patrné, že je možné se rozhodnout v souladu s logikou *bud' anebo*, tedy, že není jiných možností, než návrh zákona podpořit, čímž dojde k *ocenění*, anebo nepodpořit a ocenění tím zabránit. Slovy poslance Jana Vidíma (ODS) je [návrh zákona – Š. K.] věnován těm *nejodvážnějším z nás*, kteří měli *odvahu* bojovat se *zločinným režimem* otevřeně a riskovali přitom své životy a zdraví. Bojovali za svobodu nás všech a stali se *příkladem*, který bychom si měli i v době svobodné *neustále připomínat*.“⁹¹ Ocenění je v této figurě spjato s individuální odvahou projevenou v boji s nasazením vlastního života, což má být příkladné chování, jež si zaslouží nejen všeobecnou *úctu* a *ocenění*, ale má být neustále zpřítomňováno skrze akt připomínání.

Motiv zpřítomnění sebeobětování je rovněž přítomen v argumentaci poslance Daniela Korteho (TOP 09), jež je akcentován naléhavostí s použitím odkazu ke *zpoždění*: „Navrhovaný zákon je opožděným – opožděným proto, že přichází až po dvaceti letech – *výrazem vděku a úcty* těm *statečným a odvážným mužům a ženám*, pro které stály ideály mravní, ideály svobody a demokracie často výše než vlastní život. Je to ocenění těch, kteří se i s vědomím rizika exekuce, jež tím podstupují, *postavili na odpor komunistické totalitě*, *zvůli a násilí*...“⁹² Kateřina Klasnová (VV) rovněž akcentuje dvacetileté zpoždění, které považuje „za ostudu předchozích vlád. Šanci důstojně ocenit hrdiny třetího odboje jsme promarnili už v roce 1990, ale že nebudou uznáni ještě ani v roce 2011, to tehdy jistě nikdo nepovažoval za možné. A ačkoliv jde především o *morální uznání*, jsem ráda, že budou bojovníci proti komunistickému

⁹⁰ Senát ČR: *Legislativní proces zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu*. Stenozáznam z projednávání dne 20. 7. 2011. Zdůraznění Š. K.

⁹¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011. Zdůraznění Š. K.

⁹² Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

režimu ocenění také finančně.⁹³ K akcentaci naléhavosti *ocenění* je zde použit motiv sugesce absurdity délky více než dvacetiletého statu-quo.

Premiér Petr Nečas (ODS) v projevu k bývalým politickým vězňům řekl, „že bychom měli důstojně ocenit protikomunistický odboj a *dodat mu potřebné vážnosti*. ...Vím, že vám nejde o omluvy, ale o *nastolení spravedlnosti*, a já to považuji za správné.“⁹⁴ Motiv ocenění zde nabývá rozměru nastolení spravedlnosti, jehož prostřednictvím má protikomunistický odboj získat i *potřebnou vážnost*. Morální imperativ povinnosti ocenění uvádí i (toho času ministr spravedlnosti) Jiří Pospíšil (ODS), který v polemice s poslancem Jiřím Dolejšem (KSČM) zdůraznil, že „je *morální povinností* pomoci lidem, kteří za minulého režimu trpěli, minimálně tak, že uznáme jejich boj a *mravní sílu*.“⁹⁵ *Ocenění* je v tomto výroku spojeno s ideou metafyzické mravní síly, která je nedílným atributem již zmíněného kodexu hrdinství.

Motivaci zákonodárců ocenit individuální projevy hrdinství je možné nalézt v Důvodové zprávě návrhu zákona. Komunistický režim, jenž „donucováním k aktivní účasti na různých nepravostech zasel v manipulované většině pocity bezmoci a viny“,⁹⁶ má být viníkem morálního marasmu minulosti šedé reality tehdejší společnosti. Morální imperativ boje za svobodu a demokracii je podle Důvodové zprávy nutné vyzdvihnout a ocenit, protože „není možné nerozlišovat mezi těmi, kdo se nedokázali vzepřít bezpráví, a těmi, kdo ho vykonávali, především je však důležité vyzdvihnout a ocenit ty, kdo se totalitě a bezpráví aktivně postavili.“⁹⁷ Stav bezpráví a totalitní moci má být tedy dostatečně věrohodným indikátorem morálnosti či odpudivosti individuálního lidského jednání. Důvodová zpráva tento motiv zpřítomňuje v kladení důrazu na význam návrhu zákona pro dospívající generaci, která by měla mít povědomí o činech svých předků a nedávné historii. „Dokladem potřebnosti takového poznání je fakt obliby levicového a pravicového extremismu u části mládeže.“⁹⁸ Návrh zákona tedy podle důvodové zprávy má explicitně aspirovat na normotvorný kodex chování skrze zpřítomnění příkladů správného jednání z minulosti pro generace přítomnosti a budoucnosti.

⁹³ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

⁹⁴ BŮHMOVÁ, Olga: *Bývalí političtí vězni mají příslib uznání třetího odboje*. Zdůraznění Š. K.

⁹⁵ SPĚVÁČKOVÁ, Marie, MAŇOUROVÁ, Lucie, BUMBA, Jan, ZAPOTILOVÁ, Mariana, RAFAELOVÁ, Lenka: *Zákon o protikomunistickém odboji vláda schválila, opozice je proti*. Zdůraznění Š. K.

⁹⁶ *Zákon č. 262/2011 Sb. – Důvodová zpráva, odst. I.*

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž, *Důvodová zpráva odst. II.*

4.1.3 Vyrovnání s minulostí

Projednávání návrhu zákona o protikomunistickém odboji a odporu proti komunismu opět vyvolalo debatu ve věci otázky *vyrovnání se s minulostí*, o níž svědčí i její zanesení do programového prohlášení vlády, v němž je uvedeno, že „vláda považuje potvrzení legitimacy protikomunistického odboje a odporu proti komunistickému režimu formou zákona za potřebné k důslednému *vyrovnání se s komunistickým režimem*.“⁹⁹ V projevu senátora Jiřího Lišky (ODS), který za něj z důvodu nepřítomnosti přednesl senátor Tomáš Grulich (ODS), je potřeba vyrovnání se s minulostí rovněž přítomná: „Vím, že pro každého z nás je důležitější přítomnost a budoucnost než minulost. Ale pokud se nezabavíme *zátěže z minulosti*, kterou si naše společnost stále nese s sebou, nemůžeme se výrazně posunout kupředu právě v oblastech morálních hodnot. A to je určitě stejně důležité, jako hospodářský rozvoj a životní úroveň.“¹⁰⁰ Senátor postavil naroveň veskrze přítomných témat ekonomiky a blahobytu otázku *vyrovnání se s minulostí*, která podmiňuje pokrok ve sféře morálních hodnot. Jinými slovy, společnost se prostřednictvím svých zákonodárců má zbavit *zátěže z minulosti*, jinak nemůže být za žádných okolností společností plnohodnotnou.

Diskurz vyrovnání s komunistickou minulostí v debatě projednávání návrhu zákona o protikomunistickém odboji se naplno projevil zejména snahou některých poslanců postavit KSČM mimo zákon. K této snaze došlo v reakci na projevy ideových oponentů z řad poslanců dotyčné strany. Opět zde dochází ke zpřítomnění hrozby, které je třeba čelit zákonem o protikomunistickém odboji, skrze sugesci analogie a záměnnosti KSČ a KSČM. Poslanec Stanislav Polčák (TOP 09), který inicioval snahu o vyloučení KSČM ze zkoumané debaty o návrhu zákona, řekl: „Doposud jsem vnímal debatu ze strany zástupců komunistické strany nad věcnými problémy tak, že uplatňovali konstruktivní připomínky, nicméně to, co tady skutečně teď předvádějí zástupci KSČM, je pro mě naprosto nepřijatelné. Chtěl bych nyní požádat za klub TOP 09 a Starostové pana ministra vnitra, aby bez prodlení, pokud možno co nejdříve, projednala vláda návrh Senátu na pozastavení činnosti KSČM a aby tento návrh poslala k Nejvyššímu správnímu soudu. Co nejdříve!“¹⁰¹ Z Polčákových slov můžeme vyčíst konstrukci odpovědnosti KSČM za perzekuce a křivdy spáchané v minulosti, jejímž

⁹⁹ DOSTÁL, Vratislav: *Vláda asi podpoří návrh na uznání protikomunistického odboje*. Zdůraznění Š. K.

¹⁰⁰ Senát Parlamentu ČR – 16. schůze v 8. funkčním období – 25. ledna 2012 – Stenozáznam z projednávání. Zdůraznění Š. K.

¹⁰¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

aktuálním důkazem má být překročení pomyslné *meze přijatelnosti* v projevech poslanců KSČM na půdě sněmovny. Konstrukce odpovědnosti má být završena právním aktem Nejvyššího soudu, který ji má svým rozhodnutím legitimizovat a potvrdit tak její správnost.

Vedle snahy vyloučit ideové protivníky se v debatě objevila i snaha o jejich dehonestaci. Poslanec Petr Tluchoř (ODS) odsoudil chování kolegů z KSČM slovy, že „*pod ochranou ústavních činitelů mají odvahu* vystupovat v neprospěch návrhu zákona.“¹⁰² Tluchořův výrok odkazuje ke zbabělému jednání, jenž přisuzuje poslancům KSČM. Tato dehonestace ideových odpůrců může souviset se snahou vystupňovat tlak na definitivní zúčtování s komunistickou minulostí formou legální likvidace jejího reliktu – KSČM.

4.2 Dekonstrukce třetího odboje

Relevantními aktéry diskurzu dekonstrukce třetího odboje jsou parlamentní strany ČSSD a KSČM. Je zjevné, že se jedná o strany opoziční vůči vládní koalici ODS, TOP 09 a VV premiéra Petra Nečase. Případ ČSSD je navíc specifický tím, že je v otázce podpory zákona o třetím odboji rozštěpena na dvě frakce. Jinými slovy, liberálnější část ČSSD nakonec s výhradami podpořila pozměněný návrh zákona, zatímco konzervativnější část téže strany se protíná s argumentací zákonodárců z KSČM. Za reprezentanta liberální frakce lze považovat například Františka Bublana, který během projednávání návrhu zákona inicioval vytvoření tzv. Etické komise. Je možné se oprávněně domnívat, že právě instituce Etické komise byla pro většinovou liberální frakci ČSSD podmínkou nutnou pro finální podporu návrhu zákona. Osobnostmi konzervativní frakce jsou tito poslanci: Antonín Sed'a, Jiří Krátký, Jiří Paroubek. Samostatný subdiskurz v rámci dekonstrukce je tvořen argumentací bývalých disidentů, která se sice v mnohém tematicky protíná s konzervativní a komunistickou linií, nicméně vzhledem k odlišnému původu aktérů¹⁰³ je jejich postavení v debatě specifické a z toho důvodu je jejich subdiskurz věnována samostatná kapitola 4.2.3.

I přes výše uvedené rozdělení náleží ČSSD jako celek jednoznačně do diskurzu dekonstrukce konceptu třetího odboje, jelikož četné výhrady a kritické promluvy části jejich zákonodárců nelze opomenout ani přes finální podporu návrhu zákona od části

¹⁰² BÖHMOVÁ, Olga: *Tluchoř a Klasnová: Grebeníček i Semelová by se měli stydět*. Zdůraznění Š. K.

¹⁰³ Viz kapitola 2.2.2.

sociálních demokratů v obou komorách parlamentu. Je nezbytné zdůraznit, že nemalá část sociálně demokratických zákonodárců i navzdory podpoře části zákonodárců své strany pro zákon přesto nehlasovala.

Diskurz dekonstrukce třetího odboje je charakteristický odkazy k následujícím pojmům a základním zdrojům přesvědčivosti: *Ústava ČR, Základní listina práv a svobod, právní řád, mezinárodní závazky ČR, terorismus, vražda, trestný čin, mezinárodní právo, demokracie, mír, pravda, první odboj, druhý odboj, národ, historická realita*. Aktéři se rovněž odvolávají k hodnotovým souborům, kterými jsou: *vůle vládnoucí třídy povýšená na zákon, adorace teroristických aktů minulosti, vytváření různých kategorií lidí, ignorace právního stavu*. V jejich argumentacích se nejčastěji vyskytují tyto figury: *demokratická společnost, principy právního státu, rovnost před zákonem, občané první a druhé kategorie, mistrování historie, interpretace národních dějin, názorová pluralita, ústavní práva a svobody, vymazání paměti, legitimizace násilí, nezměnitelná minulost, odvracení pozornosti, urážka normálních poctivých lidí, demokratická diskuse, historická pravda, odsouzeníhodné teroristické a kriminální činy, poučení z historie, rovnost lidí před zákonem, moderní společnost 21. století*. Z předložených argumentů a figur, jež se objevují v promluvách kritiků návrhu zákona lze usoudit, že velmi často odkazují k pozitivně-právním idejím. Pokud bylo u stran pravice nezvyklé argumentovat přirozeně-právní logikou, u levicových stran je tomu nejinak. Jak u stran pravicových, tak i u stran politické levice, kterými jsou v našem případě KSČM a ČSSD, se jedná o spíše výjimečný postoj.¹⁰⁴

4.2.1 Legalizace násilí ignorací právního stavu

První významovou oblastí, jež kritici návrhu ve svých promluvách reflektují, je násilný aspekt protikomunistického odboje, právní kontinuita České republiky ve vztahu k právnímu řádu ČSSR a mezinárodně-právní závazky. Tento směr argumentace je evidentní ve slovech poslance Miroslava Grebeníčka (KSČM): „Předkládaná konstrukce tzv. zákona o protikomunistickém odboji a s ní spojená zcela nekritická, stranická, ideologická a politická adorace teroristických aktů minulosti nemá žádnou oporu ani v realitě a mezinárodněprávních normách minulosti, ani v právním řádu a

¹⁰⁴ K obdobnému závěru dochází i Francois Mayer, když tentýž jev pozoruje na vztahu českých politických stran ke způsobům odsouzení minulosti. Zatímco levice se spokojila se všeobecným odsouzením protiprávnosti komunistického režimu, podle pravice měl být režim nejen protiprávní, ale i zločinný. Viz MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*. s. 75.

v mezinárodních závazcích České republiky v přítomnosti. Tato konstrukce se zřetelně dostává do rozporu s principy právního státu.¹⁰⁵ Grebeníček hovoří o *aktech teroru a vražd*, jež jsou v době míru neospravedlnitelné a jejichž pachatele označuje za *teroristy*. Aktéry protikomunistického odboje dále považuje za *dobrodruhy na hranici dospělosti*. Podle něho návrh zákona „*ignoruje totiž skutečný právní stav* podle platného mezinárodního práva.“¹⁰⁶ Grebeníčková argumentace je tedy vystavěna na dekonstrukci konceptu třetího odboje skrze odkaz k násilí, nevyzrálост a kriminalizaci odbojářů, porušování mezinárodně platných smluv a závazků, absenci válečného stavu.

Důraz na mírový stav, v jehož protikladu je vyobrazen teror aktérů odboje, klade i poslankyně Marta Semelová (KSČM), podle níž „jde o snahu o *vymazání paměti*, o zavražďování a očerňování poctivých lidí, kteří v naprosté většině přijali režim po Únoru 48 za svůj, lidí, kteří zde pracovali, vytvářeli hodnoty a žili v míru. Namísto toho z teroristů chcete udělat odbojáře či veterány.“¹⁰⁷ Semelová kromě vytváření odbojářů z teroristů používá ještě silnější odkaz, když na adresu vlády říká: „Naoko bojujete proti terorismu, obsahem zákona ho legalizujete.“¹⁰⁸ Nejen, že návrh zákona podle Semelové ignoruje absenci války a usiluje o ocenění morálně zavrženíhodných lidí – teroristů, nutně se nachází se v přímém rozporu se současnou vládní zahraniční a bezpečnostní politikou. Tím poslankyně jednoznačně akcentuje navýsost aktuální téma hrozby terorismu, které drtivě většině lidí evokuje násilí a přímé ohrožení jejich života, zdraví a majetku. Semelová tento apel ještě zdůrazňuje, když v jiné promluvě uvádí, že návrh zákona „*pomíjí všechny mezinárodní a historické souvislosti, umožňuje ocenění vrahů a násilníků, uráží normální poctivé lidi*, kteří zde žili a pracovali.“¹⁰⁹ Současný návrh zákona v sobě tedy spojuje dvě časové osy. Oceňuje totiž zpřítomněné aktéry minulé rezistence, čímž nutně *uráží* minulé životy lidí žijících v přítomnosti. Lidí, nad nimiž se vznáší aktuální hrozba terorismu, jejíž legalizace chce podle Semelové vláda dosáhnout prostřednictvím návrhu zákona.

Podle poslance Antonína Seděy (ČSSD) „předložený návrh zákona odporuje principům právního státu a zejména ústavnímu pořádku České republiky... [čímž je – Š. K.] v rozporu s Ústavou České republiky, zejména s Listinou základních práv a svobod,

¹⁰⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

¹⁰⁶ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹⁰⁷ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

která je nedílnou částí ústavy.¹¹⁰ Sed'ova argumentace odkazuje k ústavě a ústavnosti jakožto nepostradatelnému fundamentu právního řádu, s nímž je konstrukce třetího odboje v přímém rozporu. Třetí odboj v této souvislosti vždy nutně znamená protiprávní jednání. Na protiprávnosti protikomunistické rezistence je rovněž založena argumentace poslance Josefa Šenfelda (KSČM), který poukazuje na to, že „odboj je možné vést proti nepříteli, nikoliv proti vlastnímu lidu. *Vraždy příslušníků našeho národa motivované a zdůvodňované odporem proti vládnoucí ideologii zůstanou vraždami.*“¹¹¹ Šenfeld tak na základě podstaty subjektu, vůči němuž byl odboj veden, usuzuje, že se nejedná o legitimní odboj ani odpor, ale o zavrženíhodný čin vraždy, který si proto nezaslouží být postaven naroveň dvěma předchozím odbojům.

Kriminální rozměr násilného odboje zdůrazňuje i poslanec Jiří Paroubek (ČSSD). Podle jeho slov návrh zákona „...zcela rozvrací pojmy, *co je a co není kriminalitou.* Každý *pachatel* každého *trestného činu* v té době může tvrdit, že minimálně s eventuálním úmyslem směřoval proti komunistickému režimu, a proto by rozhodnutí ohledně všech pachatelů všech trestných činů spáchaných v rozhodném období mohla být v rámci této normy zrušena.“¹¹² Odkazem k nekalému úmyslu, který by mohl stát za činem, jež by se kdosi mohl pokusit skrze zákon zpětně legitimizovat, Paroubek podporuje tvrzení o obtížnosti rozlišení skutečných motivací vedoucích k násilným aktům protikomunistické rezistence.

4.2.2 Pravda o minulosti a odvracení pozornosti

Problematickým aspektem, na nějž kritici návrhu zákona velmi často upozorňovali, je otázka zákonné úpravy minulosti. Poslanec Vojtěch Filip (KSČM) ve své kritice navrhovaného zákona použil citát Karla Marxe *Právo je vůle vládnoucí třídy povýšená na zákon*, čímž měl patrně na mysli výraznou převahu stoupenců konstrukce třetího odboje ve sněmovně. Své obavy nad následky zákona vyjádřil přáním, „abychom se drželi *Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod*, abychom neposunuli naši demokratickou společnost mimo *principy právního státu*. Byl bych rád, aby tady

¹¹⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

¹¹¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

¹¹² Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011. Zdůraznění Š. K.

nebyli *občané první a druhé kategorie a abychom zůstali rovni před zákonem.*¹¹³ Filip primárně kritizuje kritéria vymezující odboj a odpor, které by ve svých důsledcích mohla znamenat rozdělení společnosti na rozdílné kategorie lidí. Přesvědčivost svým předpokladům dodává odkazem na přirozenou rovnost všech lidí před zákonem. Z těchto důvodů se nehodí „*vytvářet rozdílné kategorie lidí v moderní společnosti 21. století.*“¹¹⁴ Použití odkazu k *21. století* implikuje, že důsledky zákona by pro českou společnost nutně znamenaly krok špatným směrem – proti proudu dějin – tedy krok zpět.

Na eventualitu zkreslování historické pravdy upozorňuje rovněž poslanec Jiří Dolejš (KSČM). Domnívá se, „že [návrh zákona – Š. K.] umožňuje míchat problém legitimního občanského odporu vůči omezování svých svobod s nelegálními ozbrojenými akcemi typu bratří Mašínů. A také, že se opírá o *ideologické hodnocení dějin* v zákonu, kam rozhodně výklad dějin nepatří.“¹¹⁵ Dolejš tímto staví do kontrapozice dva druhy jednání – *legitimní občanský odpor a nelegální ozbrojené akce*. Již z vymezení a názvů obou kategorií je patrné, která má být žádoucí a která nikoliv. Dále uvádí nutnost nezapomínat na *svobodný diskurs o minulosti*, ve kterém by neměla chybět ani *sebereflexe komunistů samotných.*¹¹⁶ Kromě Jiřího Dolejše upozorňují na problém zákonné úpravy minulosti i poslanci ČSSD Robin Böhnish a Antonín Sed'a. Návrh zákona má být podle Antonína Sed'ya v rozporu s *Ústavou České republiky, Základní listinou práv a svobod* proto, že „odporuje zejména ústavnímu pořádku České republiky.“¹¹⁷ Robin Böhnish namítá: „Pokud už si chceme tady ve Sněmovně připomínat naše moderní dějiny, měli bychom to dělat objektivně a ve všech souvislostech.“¹¹⁸ Jak v první promluvě, tak i v druhé se objevuje figura delegitimizace nastoleného tématu spočívající v jeho zjevné protiústavnosti (Sed'a) a jednostranném, subjektivním pohledu na věc (Böhnish).

Poslanec Miroslav Grebeníček (KSČM) odmítl návrh zákona, jakožto *mistrování historie*, jelikož „s minulostí se nelze vyrovnat, nelze ji knokautovat, historie se dá jenom poznávat a pochopit... neexistuje společenská shoda na tom, zda odpor proti tzv. komunistickému režimu na sebe kdy vzal formu údajného třetího odboje... nelze

¹¹³ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

¹¹⁴ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹¹⁵ DOLEJŠ, Jiří: *Neudržitelná konstrukce třetího odboje*. Zdůraznění Š. K.

¹¹⁶ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹¹⁷ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

¹¹⁸ Tamtéž.

vyložit, že brzy budeme mít zákon o něčem, co nikdy neexistovalo, zákon o tzv. třetím odboji.¹¹⁹ Prostřednictvím zpochybnění existence třetího odboje z důvodu absence společenské shody je odkázáno k absurditě smyslu zákona, který by neměl co upravovat. Grebeníček dále připomíná skutečnost, že v situaci, kdy vláda překročila ke snížení důchodů „působí návrh na stotisícovou kompenzaci a zvýšení důchodů pro vybranou, politicky definovanou skupinu poněkud svérázně. Tyto skutečnosti vedou Grebeníčka k závěru o idealismu předkladatelů, jimž „zřejmě nejde o postižení historické reality, o pravdu, věrohodnost a serióznost toho, co navrhují. Jde jim nejspíše o *zpětné uzákonění vlastních přání*, o jakousi anticipaci toho, co mělo podle jejich představ a podle představ těch, kdo o takový statut usilují, nastat.“¹²⁰

Jestliže se v argumentaci Petra Tluchoře, zastávce konstrukce třetího odboje, objevil v souvislosti se snahou o dehonestaci ideových protivníků, nejnak je tomu u poslance Stanislava Grospiče (KSČM), jenž se domnívá, že „paralela s obdobným příkladem v historii, kterým byly psány třeba Norimberské zákony, není náhodná.“¹²¹ Odkaz k zákonům, na jejichž základě byla prováděna nacistická rasová diskriminace a genocida, má opět očerňovat ideové protivníky skrze analogii se všeobecně negativně známou, nacistickou ideologií. Vedle analogie s nacismem podezírá Grospič vládu z úmyslu odvedení pozornosti od tíživé současné sociální situace prostřednictvím *glorifikace hrdinů*. „Návrh zákona o protikomunistickém odboji se snaží vytvořit *hrdiny doby minulé, glorifikovat* tváří v tvář narůstajícím hospodářským problémům *nové hrdiny*, kteří možná... byli sprostými *vrahy*... Navrhovaný zákon o třetím odboji, o tzv. protikomunistickém odboji, je plivnutím do tváře *všech poctivých lidí*.“¹²² V Grospičově argumentaci můžeme zaznamenat dvojí negativní rozměr návrhu zákona. Tím, že chce vláda glorifikovat hrdiny, kteří mají být ve skutečnosti vrahy, nejen že zastírá současný špatný stav ekonomiky, ale rovněž uráží všechny poctivé lidi.

V otázce historické pravdy poslankyně Marta Semelová (KSČM) říká: „Ano, dospívající generace by měla vědět, co se v naší zemi dělo, co a proč dělali rodiče a prarodiče. Ale měla by vědět *pravdu*. O tu vám však v tomto zákoně nejde. Vy tuto

¹¹⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

¹²⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

¹²¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

¹²² Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

*pravdu účelově deformujete, politizujete a falšujete.*¹²³ Obdobně jako v důvodové zprávě, i v promluvě poslankyně je přítomen odkaz k budoucnosti, jež má právo dozvědět se skutečnou pravdu o minulosti. Hypotézu o odvracení pozornosti v promluvě Semelové podporuje charakteristika neutěšené aktuální situace: Jde vám o to *odvrátit pozornost od vážných problémů* této země a jejích občanů. Zákon o třetím odboji má *odvrátit pozornost od nekompetentnosti* celé této vlády, kterou oprávněně odmítá 90 % občanů, proti níž nedávno protestovalo 50 tisíc lidí v Praze.¹²⁴

Podle poslance Jiřího Paroubka (ČSSD) je „nastolování protikomunistické tematiky dnes v jakékoli podobě zpozdilá a je jen zástěrkou neschopnosti předkladatelů řešit skutečné problémy reálných lidí žijících v dnešní reálné a neradostné skutečnosti.“¹²⁵ Poslanec Jiří Krátký (ČSSD) hypotézu o odvracení pozornosti podtrhuje odkazem k totalitární praxi: „Když se nedařilo režimu, tak se hledal vnější nepřítel. Takže... prostě hledáte vnějšího nepřítele. ...přestaňme si hrát na něco, co nám nepatří. A starejme se o to, aby po nás nevznikala takové neštěstí, aby naši následovníci nemuseli stavět a vytyčovat zákony, které budou ospravedlňovat naše chování. Starejme se o to, aby dneska bylo lidem lépe, a ne hůř, ...aby aby náš národ vzkvétal a žil.“¹²⁶ Důrazem na uvědomění pravé podstaty aktuální situace zákonodárců a potřebu správného rozhodování pro obecné dobro národa je akcentováno zpochybnění motivu retroaktivního ospravedlňování lidského jednání, které má být důsledkem zákona o třetím odboji a odporu proti komunismu.

4.2.3 Paměť' disentu

Jaké místo v diskurzu dekonstrukce třetího odboje zauímají disidenti? Jejich specifický subdiskurz je v této podkapitole reprezentován třemi předními osobnostmi bývalého opozičního hnutí: senátory Petrem Pithartem (KDU-ČSL), Jiřím Dienstbierem st. (ČSSD) a novinářem Petrem Uhlem. Podobně, jako tomu bylo i v předcházejících argumentacích dekonstrukčního diskurzu, i zde se nejčastěji objevuje figura zpětného a normativního *hodnocení minulosti* prostřednictvím zákonné normy.

¹²³ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011. Zdůraznění Š. K.

¹²⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011. Zdůraznění Š. K.

¹²⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204)*. První čtení – 13. schůze – 11. února 2011.

¹²⁶ Tamtéž.

V tomto smyslu se vyjádřil senátor Petr Pithart slovy: „Ve svobodném státě nemá žádná politická autorita právo definovat formou zákonů pravdu o minulosti a omezovat tak nejen historiky, ale vůbec kohokoliv ve svobodném bádání a souzení minulosti.“¹²⁷ Pithart tímto nastolil důležité téma „zda mají zákonodárci závazně *rozsuzovat dějiny, známkovat je a hodnotit jejich aktéry...*“¹²⁸ Použité figury odkazují k morálně-etickým zásadám zákonodárců, jimž nemá příslušet zpětné vytváření pravdy o minulých událostech, protože tím nutně vytváří překážky svobodnému bádání o historii.

V souladu s Pitharovou argumentací vystoupil i senátor Jiří Dienstbier st., podle něhož nebyla předloha v souladu s hodnotami *právního státu a historické pravdy*. Namítal, že nelze zákonem určit, „co je odboj nebo odpor, co krutá perzekuce či provokace vyvolaná Státní bezpečností... [z těchto důvodů – Š. K.] není možné, aby zákonodárné sbory *hodnotily dějiny*.“¹²⁹ Dienstbier tak Pithartův odkaz k morálně-etickým zásadám zákonodárců přesouvá z úrovně jednotlivce na úroveň reprezentativního celku, jenž zde představuje zákonodárný sbor. Tento celek je volen lidem ve svobodných volbách v rámci právního státu, čímž má být zavázán jednat v jeho rámci. Implicitně se zde opět objevuje odkaz k protiprávnosti, tentokrát však v morálně-etické rovině. Podle Dienstbiera je dále „...vždycky je problematické, pokud jakýkoliv zákon *hodnotí historii*. Ocenění si zaslouží každý, kdo se zachoval v té době *statečně* a nejenom ten, kdo byl *obětí teroru*. Činnost [třetího odboje – Š. K.] není zcela srovnatelná s prvním a druhým odbojem. Ozbrojený odboj zcela jistě nebyl dominantní součástí odporu proti totalitě, a dokonce i nenásilné formy často vyžadují *větší statečnost* než forma ozbrojená. Problematická je *negativní definice účastníků odboje a odporu*.“¹³⁰ Zde je jasně patrný odkaz k disentu, jenž zvolil cestu nenásilné formy odporu proti režimu. Rovněž lze rozpoznat kritiku výrazné exkluze z možnosti získání oficiálního statusu účastníka třetího odboje, vzhledem k již zmíněné komunistické minulosti mnohých disidentů.

Nenásilí jako cestu odporu disentu akcentuje rovněž Petr Uhl, když kritizuje návrh zákona slovy: „Pro Chartu 77 vzniklou na myšlence nenásilné činnosti je to

¹²⁷ DOSTÁL, Vratislav: *Vláda asi podpoří návrh na uznání protikomunistického odboje*.

¹²⁸ Senát ČR: *Legislativní proces zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu*. Stenozáznam z projednávání dne 20. 7. 2011. Zdůraznění Š. K.

¹²⁹ JZL, ČTK: *Levicový Senát odstavil zákon o ocenění protikomunistického odboje*. Zdůraznění Š. K.

¹³⁰ Senát ČR: *Legislativní proces zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu*. Stenozáznam z projednávání dne 20. 7. 2011. Zdůraznění Š. K.

*urážka.*¹³¹ Opět zaznamenáváme motiv urážky, tentokrát se však nevztahuje k *normálním poctivým lidem*, jako tomu bylo u poslankyně Marty Semelové, ale přímo na signatáře Charty 77, jejichž způsob činnosti dle Uhla návrh zákona nedostatečně reflektuje, ba přímo ignoruje. Urážku Petr Uhl zmiňuje i v jiné souvislosti: „Nemyslím si, že by někdo z chartistů, kteří nebyli v KSČ, mohl pro sebe o osvědčení požádat a *urazit* Žáčkovým tříděním žijící přátele, kteří v KSČ byli – Libuši a Věňka Šilhánovy, Jaroslava Šabatu, Jiřího Dienstbiera, Pavla Rychetského či Petra Pitharta.“¹³² Z výroku je patrné Uhlovo přesvědčení o negativních důsledcích návrhu zákona pro konkrétní osoby, které mají nastat při posuzování činnosti protikomunistické rezistence ÚSTRem, který Uhl zobrazuje v osobě tehdejšího ředitele Pavla Žáčka.

Uhlova argumentace se snaží doložit absurditu navrhované normy skrze odkaz k časové nesouměřitelnosti životů lidí. „Z uznání účastníka odboje i odporu vylučuje zákon komunisty vězněné v 50. letech i stovky těch, kteří jako chartisté usilovali o změnu poměrů. Desítky z nich byly vězněny v době, kdy se mnozí dnešní senátoři a poslanci tvářili, že o ničem nevědí, a kdy Žáček a jeho lidé byli v SSM. První jsou nestateční, podporou zákona se snaží svou minulost omluvit. Žáček a lidé, kteří po odchodu mnohých historiků v jeho ústavu zůstali, jsou zlí.“¹³³ Faktickou nemožnost obsáhnout zákonem neuchopitelnou různost lidských životů všech zúčastněných aktérů Uhl podporuje odkazem ke zbabělosti a zjevnému pokrytectví zákonodárců na straně jedné a nekalým úmyslům historiků z ÚSTRU, kteří se mají podle návrhu zákona podílet na posuzování podaných žádostí o získání statutu účastníka třetího odboje. Petr Uhl se shoduje s argumentací Jiřího Dienstbiera v kritice zákonného hodnocení historie. „Úctu k obětem a k těm, kteří usilovali o lepší poměry, nelze nadekretovat zákonem. A loupežné *vraždy* si úctu nezasluhují.“¹³⁴ Odkaz k vraždě jako k obecně odsouzeníhodnému činu výrazně kontrastuje s nenásilím disentu, jehož činnost je nedostatečně reflektována v návrhu zákona. V argumentaci Petra Uhla dochází k pozoruhodnému protnutí disidentské perspektivy s argumentací komunistických zákonodárců.

¹³¹ UHL, Petr: *Úctu má dekretovat hanebný zákon*. Zdůraznění Š. K.

¹³² Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

4.3 Spor akademiků

Jak již bylo řečeno dříve, spor o třetí odbor lze zaznamenat i na úrovni komunity akademických badatelů a to zejména historiků se zaměřením na oblast soudobých dějin. Jejich spor se pokusíme objasnit prostřednictvím analýzy textů¹³⁵ Václava Vebera, kterého považujeme za hlavního akademického představitele konstrukce třetího odboje. Druhou stranu sporu akademiků o třetí odboj – diskurz dekonstrukce třetího odboje představíme prostřednictvím analýzy článku¹³⁶ Vítězslava Sommera a stanoviska historiků¹³⁷, které bylo kolektivním manifestem vydaným v souvislosti s přijímáním zákona č. 262/2011 Sb. Stejně jako tomu bylo v případě kritické analýzy diskurzů parlamentních aktérů sporu, i zde svou pozornost zaměřujeme na použité jazykové figury a odkazy k základním zdrojům přesvědčivosti.

4.3.1 Mýtus hrdinské tradice

Václav Veber ve svých textech nejčastěji odkazuje k těmto základním zdrojům přesvědčivosti: *totalita, nutnost, svědomí, lež, svoboda, pravda, slušnost, úcta, hrdinství, odhodlání, odvaha, hrdost, hrdinové*. Jedná se opět o do určité míry moralizující argumentaci založené na přirozeněprávním základě, jak může být zřejmé již z použitých jazykových figur: *znásilňované svědomí, duchovní tradice, demokratické a mravní zdraví, macešský vztah, kulturní poušť, morální postoje, vyrovnaní se s komunismem, obyčejní lidé, historické zapomnění, zbabělejší společnost, zdravá demokracie, pozitivní tradice*.

Jak Veber zmíněné figury a odkazy využívá ke konstrukci třetího odboje? „Zabývat se odbojem a odporem proti komunismu je *nutné*, je to důležité pro *mravní zdraví* demokratické společnosti. *Totalita*... Je systém destrukce a tvrdého útlaku, *znásilňovaného svědomí* a kultu donašečství. Cementem komunismu je *lež*. Plodí zvláštní typ člověka, který odvykl *svobodě a pravdě, slušnosti* a vlastní identitě. Buřiči a

¹³⁵ Jedná se o tyto Veberovy texty:

Místo úvodu. Komunismus – totalita – odboj In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*.

Dvacet let. Historiografie třetího odboje na českých vysokých školách dvacet let po pádu komunismu. In: Paměť a dějiny 4/2009, str. 114-117

Doslov. In: ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*.

¹³⁶ Jedná se o Sommerův článek *Cesta ze slepé uličky „třetího odboje“*. *Koncepty rezistence a studium socialistické diktatury v Československu*. Soudobé Dějiny 1/2012, str. 9-36.

¹³⁷ Kol. autorů: *Stanovisko historiků nejnovějších dějin k senátnímu návrhu zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu*.

odpůrci v takové společnosti tvoří jen nepatrnou menšinu, systém se snaží, aby každý občan zároveň byl vězeň i dozorce, oběť i kat a také z toho důvodu bývá v *totalitě* počet *spravedlivých* nutně tragicky skrovný.¹³⁸ Veber zde předkládá dichotomii totalitní společnosti, která zákonitě eroduje morální rozměr člověka. „Je to proto, že útlak... je v absolutním rozsahu a z velké části uplatňován rukama normálních občanů, ne fanatiků, ale *obyčejných lidí*...“¹³⁹ Podle Vebera je tedy totalitní společnost, jejímž prizmatem nahlíží Československo v letech 1948-1989, zákonitě rozdělena na dva kvantitativně i kvalitativně zcela nesouměřitelné celky – většinu obyčejných lidí, kteří se spolupodílejí na totalitární vládě a minoritu *spravedlivých*, která odolává totální mravní erozi.

Výjimečné skupině, za niž považuje protikomunistickou rezistenci, dle Vebera „náleží mnoho *úcty*... skupinám i jednotlivcům, kteří chtěli za každou cenu uprchnout z hrozcícího ‚ráje‘. Vrcholem *hrdinství* pak byli bratři Mašínové se svými nejbližšími spolupracovníky, kteří projevili maximum *odhodlání* i *odvahy* aby se ... dostali na Západ a dokázali to. Tradici třetího odboje *musíme utvořit* odhalením odbojářů... Potřebujeme pro naše vlastní *duchovní tradice* i vlastní *hrdost*, jakož i pro *demokratické zdraví* celé společnosti. Tito *hrdinové* patří do učebnic, a dokud tam nebudou, bude náš výklad oněch dob neúplný, nedostatečný a zkreslený.“¹⁴⁰ Jednoznačně negativní podstata totalitní společnosti, tak jak byla Veberem představena výše, je zde vykreslena ironickou metaforou ráje, z něhož je třeba uprchnout. Vzhledem k tomu, že je útek z totalitní společnosti velmi nesnadný, Veber předkládá obraz jeho úspěšného provedení konkrétními lidmi jako vzor odvahy. Nejen, že si tento projev odvahy zaslouží úctu, má se dle Vebera stát i tradicí a univerzálně platným vzorem chování, jenž podmiňuje objektivní a kompletní výklad našich novodobých dějin.

V textu, v němž Václav Veber hodnotí úroveň výuky protikomunistické rezistence na vysokých školách, užívá těchto (poněkud bizarních) slov: „Třetí odboj je na českých vysokých školách při studiu historie naprostou popelkou. Tento *macešský vztah* ze strany českých historiků se ovšem týká nejen třetího odboje, ale v podstatě i

¹³⁸ VEBER, Václav: *Místo úvodu. Komunismus – totalita – odboj*. In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. s. 16. Zdůraznění Š. K.

¹³⁹ Tamtéž, s. 17. Zdůraznění Š. K.

Opět zde figuruje motiv *obyčejných lidí*, ovšem tentokrát je použit v negativním smyslu slova.

¹⁴⁰ VEBER, Václav: *Místo úvodu. Komunismus – totalita – odboj*. In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. s. 18. Zdůraznění Š. K.

současných (soudobých, novodobých) dějin.¹⁴¹ Onen macešský vztah má být dán tím, že dle Vebera většinová česká historiografie zůstává stále zakotvena v komunistickém režimu, jehož „vláda byla *kulturní poušť*, což se projevilo i v historické vědě. Válka a cílené nacistické pronásledování intelektuálních špiček vykonalo své, komunisté v této praxi jen pokračovali a nejlepší buď donutili odejít do vyhnanství, nebo do ústraní. ...v takových poměrech obvykle bývá kulturní a nutně i vědecký svět v rukou několika druhořadých intelektuálů či lidí zcela prostých *morálních postojů*.“¹⁴² Z této argumentace jasně vyplývá, že Veber vztahuje logiku zákonité eroze totalitní společnosti i na pole historické vědy. Přirovnání komunistických praktik k nacismu uvozuje zruďnost většinové společnosti, která opět destruuje výjimečnou minoritu, tentokrát z prostředí vědecké obce. Václav Veber nakonec dochází k závěru, že „třetí odboj – jedno ze základních témat *vyrovnávání se s komunismem* – je na školách prakticky všech stupňů v Česku téměř neviditelný. ...neměříme nacismu a komunismu stejně... Je třeba... přejít k popisu protikomunistických aktivit... odhodlaných lidí, o kterých nevíme nic anebo jen velmi málo a jejichž *spravedlivé chování, statečnost i odvahu* necháváme nepovšimnuty ležet v *historickém zapomnění*, přesně tak, jak to bylo přáním komunistických mocipánů.“¹⁴³

Analogii nacismu s komunismem Veber použil i v jiném textu: „Komunismus... Byl totiž nejen podobný hitlerovskému nacismu, byl jeho učitelem a mnohem dokonalejším vzorem.“¹⁴⁴ Srovnáním obou totalitárních režimů má být dosaženo autenticity komunismu jakožto větší hrozby, než kterou představuje nacismus. „Komunistická *totalita*... nenechala žádný prostor pro odpor, nutila postupně stále *zbabělejší společnost* k aktivnímu i naznačovanému souhlasu i vystupování proti jakémukoli odporu. Vnucovala společnosti, ...že příslušníci hnutí protikomunistického odporu nejsou *hrdinové*, ale zbabělci, bandité, nesociální živly, neodpovědní fantastové či dokonce vrazi, pokud došlo k nějakému konfliktu se státní mocí, který skončil smrtí některého ze zúčastněných komunistů či jejich obhájců. Nejenže [protikomunistický odboj – Š. K.] existoval, ...nakonec ho potřeboval i režim sám, aby mohl ospravedlňovat jak existenci svých represivních institucí, tak i z důvodu náplně práce

¹⁴¹ VEBER, Václav: *Dvacet let. Historiografie třetího odboje na českých vysokých školách dvacet let po pádu komunismu*. s. 114. Zdůraznění Š. K.

¹⁴² Tamtéž, s. 115. Zdůraznění Š. K.

¹⁴³ Tamtéž, s. 117. Zdůraznění Š. K.

¹⁴⁴ VEBER, Václav: *Doslov*. In: ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*. s. 179. Zdůraznění Š. K.

pro tyto četné orgány.“¹⁴⁵ Třetí odboj tedy z Veberovy perspektivy není pouze onou minoritní skupinou spravedlivých, morálních lidí, ale je rovněž inherentním prvkem nedemokratického režimu. Jedná se jednoznačně o analogii věčného potýkání dobra se zlem, která se v této argumentaci promítá do současnosti, když Veberově výzkum protikomunistické rezistence považuje za výzvu, „kterou je zapotřebí splnit. Potřebuje to zdravý život naší demokracie, její pevnost, váha i přitažlivost pro další generace. ...*zdravá demokracie* potřebuje *pozitivní tradice* a ty pak jsou podmínkou pevné a setrvalé identity.“¹⁴⁶

4.3.2 Kritický přístup jako nástroj demytizace minulosti

Akademický subdiskurz dekonstrukce třetího odboje odkazuje k těmto základním zdrojům přesvědčivosti: *nezodpovědnost, nejasnost, sociální výhody, absurdita, nespravedlnost, občanský odpor, symbolické ocenění, návrat vlády práva, ulehčení tíživé sociální situace, historická paměť, památka, etický akt, demytizace*. Kriticky reflektuje jak návrh zákona o třetím odboji (stanovisko historiků), tak i současný stav zkoumání protikomunistické rezistence (Vítězslav Sommer). Je charakteristický užíváním následujících jazykových figur: *vágní a diskutabilní kritéria, nepříjemný byrokratický mechanismus, dynamika vývoje komunistického režimu, apriorní vyloučení, falzifikace minulosti, nedomyšlená pravidla, víceméně náhodné stanovení mezních dat libovůle zmocněných úředníků, role morálních soudců, nedostatek podkladů, naprostá libovůle, nedostatečně kritický přístup, znevažování vydaných osvědčení, marginalizace odporu, moralistní hra, zpolitizovaná koncepce, radikální výklad soudobých dějin*. Nejprve se zaměříme na kolektivní manifest historiků a poté přiblížíme individuální kritickou reflexi aktuálního stavu bádání.

Historici v úvodu svého prohlášení k přijímání návrhu zákona deklarují záměr „upozornit na řadu potíží, které by jeho přijetí s vysokou pravděpodobností způsobilo. Návrh zákona pracuje s příliš velkou řadou sporných pojmů i *vágních a diskutabilních kritérií*. Mezi nejvíce *nejasné* patří v návrhu zákona klíčové termíny ‚odpor‘ a ‚odboj‘ proti komunismu, což je *nezodpovědné* již proto, že státem uznání účastníci odboje mají právo na jisté *sociální výhody*... Návrh neuvádí, proč zavádí takovou

¹⁴⁵ VEBER, Václav: *Doslov*. In: ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*. s. 179. Zdůraznění Š. K.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 184. Zdůraznění Š. K.

terminologickou dichotomií, a pro odlišení těchto pojmů přináší jen *nejasně formulovaná kritéria*... Oba pojmy jsou tu tak nakonec odlišeny jen *nepřijatelně byrokratickým mechanismem*: dvanáct měsíců protikomunistické činnosti je považováno již za odboj, zatímco jedenáct ještě za pouhý ‚odpor‘, a to bez ohledu na *dynamiku vývoje komunistického režimu*. Považujeme za *zjevně absurdní a nespravedlivé*, má-li být kupříkladu dvanáctiměsíční protikomunistická činnost bez následné kriminalizace nadřazena činnosti trvající pouhých deset měsíců, po nichž pro dotyčnou osobu následovalo dva a půl roku věznění.¹⁴⁷ Na konkrétním příkladu, který by pravděpodobně mohl nastat, historici vystavují svou argumentaci zpochybňující návrh zákona na základě jeho pojmové nevyjasněnosti a snaze o byrokratizaci a zkreslování výkladu minulosti.

Dále pokračují slovy: „Zákon nepřiznává status účastníků odporu či odboje proti komunistickému režimu všem osobám, které se na nich skutečně podílely, ale naopak některé z nich *apriorně vylučuje*. Na něco takového má stát samozřejmě právo, ale neměl by přitom *falsifikovat minulost* ... Ve vymezení osob, kterým nesmí být status účastníka odporu či odboje přiznán, vládne navíc *řada nejasností a nedomyšlených pravidel*. Mezi zákonné překážky je podle § 3, odst. 4 c) zařazeno členství v KSČ a KSS – s výjimkou období od 1. ledna 1968 do 1. května 1969. Odhlédneme-li od *víceméně náhodného stanovení obou mezních dat*, je určitě namístě pochybovat o tom, že v inkriminovaných 16 měsících byli všichni členové KSČ a KSS vedeni snahou o demokratizaci komunistického režimu. Za této situace hrozí, že o statusu účastníka odboje či odporu proti komunismu nebudou rozhodovat skutečné zásluhy dotyčných osobností, ale *de facto libovůle zmocněných státních úředníků*. Ty totiž návrh zákona staví fakticky do *role soudců*, a to soudců v oblasti *morální*, kteří jsou navíc povinni vyřknout ortel i tehdy, když pro své rozhodnutí *nemají dostatek podkladů*.“¹⁴⁸ Kritika návrhu zákona v této části prohlášení je zaměřena zejména na zpětné arbitrární zhodnocení minulosti, které se může negativně projevit sociální exkluzí některých lidí v přítomnosti. Dle historiků nemá být toto hodnocení svěřeno do rukou úředníků vzhledem k jejich informačnímu deficitu.

Za další hrozbu objektivitě posuzování je ve stanovisku považován „*nedostatečně kritický přístup* ÚSTR k materiálům bývalé Státní bezpečnosti – a to tím

¹⁴⁷ Kol. autorů: *Stanovisko historiků nejnovějších dějin k senátnímu návrhu zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu*. Zdůraznění Š. K.

¹⁴⁸ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

spíše, že dostupné relevantní dokumentace jiné provenience bude v mnoha případech nedostatek. To vše může vést ke *znevažování vydávaných osvědčení*.¹⁴⁹ Stejně jako v argumentaci Petra Uhla, i zde se zřetelně objevuje explicitní kritika ÚSTRU. Preference ozbrojeného boje, vyplývající z návrhu zákona by dle názoru historiků vedla k tomu, že „v rovině oficiální historické paměti budou *občanské formy odporu marginalizovány*, a to včetně činnosti disidentských skupin, které měly bezprostřední zásluhu na rozkladu a zhroucení komunistického režimu. Má-li česká veřejnost vnímat navrhovaný zákon nejen jako *moralistní hru*, ale jako skutečný *etický akt*, není možné ani v dobách finanční a rozpočtové krize odtrhovat společenskou rehabilitaci protikomunistických hrdinů od otázek jejich ekonomického zabezpečení. Snaha ocenit význam odporu proti komunistickému režimu deklarovaná v preambuli navrhovaného zákona by se měla projevit snahou o *spravedlivé ocenění* všech osob, které se na tomto odporu podílely. Ty by neměly být řazeny do kategorií na základě *velmi sporných kritérií*, ale naopak by mezi ně měli být zahrnuti i další, kteří nesplňují podmínky, jak je definuje navrhovaný zákon.¹⁵⁰ V této části je patrné jednak upozornění na nutnost vyřešení neutěšených ekonomických podmínek aktérů protikomunistické rezistence, které má být nedílnou součástí navrženého zákona a jednak preference šířeji pojaté definice účastníků protikomunistické rezistence.

Vzhledem k proměnám charakteru režimu a míry represí – faktorům, jež nejsou v návrhu zákona dostatečně reflektovány, je dle historiků „za odpor je třeba považovat i statečné nesení podmínek nespravedlivého věznění... neboť i tak byl vytvářen významný vklad pro budoucí *návrat vlády práva*.¹⁵¹ Na závěr prohlášení autoři upozorňují na skutečnost, že „...jsou důležité především *konkrétní kroky*, jež *ulehčí dnešní tíživou sociální situaci* účastníků protikomunistického odboje a... umožní zachovat v *historické paměti* jejich konkrétní *památku*.¹⁵² Opět zaznamenáváme odkaz k ekonomickému rozměru zákona, který by dle historiků neměl nabývat pouze deklaratorní povahy v rovině morální satisfakce. Vzhledem k vysokému počtu signatářů zde není prostor pro výčet všech jmen, uveďme tedy alespoň některé z nich. Z ÚSD: Oldřich Tůma, Jiří Kocian, Tomáš Vilímek, Jiří Suk, z FF UK: Michal Stehlík a Milan

¹⁴⁹ Kol. autorů: *Stanovisko historiků nejnovějších dějin k senátnímu návrhu zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu*. Zdůraznění Š. K.

¹⁵⁰ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹⁵¹ Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

¹⁵² Tamtéž. Zdůraznění Š. K.

Znoj, z ÚSTR: Vítězslav Sommer. Analýzou článku posledně jmenovaného autora uzavřeme kapitolu věnovanou sporu o třetí odboj.

Podle Sommera je zásadním nedostatkem výzkumu protikomunistické rezistence především „*nevalná úroveň metodologické reflexe a přehnaná politizace tématu...* Dosavadní badatelské výsledky často postrádají hlubší reflexi celkového společenského vývoje v letech 1948 až 1989 a defilují v nich zpravidla dva jasně definované tábory, z nichž jeden je aktivně či pasivně ‚pro komunismus‘ a druhý ‚proti komunismu‘ bojuje. Historiografie ‚třetího odboje‘ se nedokázala vymanit z představ, jež o daných otázkách vytvořily vlivné pamětnické a politické skupiny ve sporech o minulost během posledních dvaceti let.“¹⁵³ Vítězslav Sommer dále podrobuje kritice srovnání tří odbojů: „Koncept ‚třetího odboje‘ vznikl jako nástroj, který konkrétní pamětnická skupina používá k získání významnějšího společenského uznání. Základem vyprávění o ‚třetím odboji‘ je nacionalisticky příběh líčící tři historické boje demokratického a svobodomyšlného českého národa proti útlaku, jehož původcem jsou zahraniční despotické velmoci a domácí zrádci.“¹⁵⁴

I u Sommera je patrný jednoznačně kritický pohled na zjednodušující analogii protikomunistické rezistence s protinacistickým odbojem: „V úporné snaze dokázat místo ‚třetího odboje‘ v delší historické kontinuitě je jeho obraz vytvářen podle modelu protinacistické rezistence, jako by se jednalo o její prosté přemístění v čase.“ Sommerův článek uzavírá kritické zhodnocení současného stavu vědeckého přístupu ke zkoumání protikomunistické rezistence: „Je zjevné, že *zpolitizovaná koncepce* ‚třetího odboje‘ nepřináší víc než rozvíjení výsostně pamětnického narativu. Projevuje se převážně na rovině *moralizujících výkladů minulosti...* Klíčovou složkou zkoumání rezistence musí být její *demytizace* a odmítnutí pokusů o normativní hodnocení možných odpovědí individua na požadavky komunistického politického projektu.“¹⁵⁵

¹⁵³ SOMMER, Vítězslav: *Cesta ze slepé uličky „třetího odboje“: Koncepty rezistence a studium socialistické diktatury v Československu*. s. 29, s. 10.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 30. Zdůraznění Š. K.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 35. Zdůraznění Š. K.

Závěr

Závěrem této práce a odpovědí na její výzkumnou otázku: „Co je třetí odboj a jakých charakteristik nabývá v argumentaci jeho obhájců a argumentaci jeho odpůrců v politické debatě vzniklé v souvislosti s přijímáním zákona č. 262/2011 Sb. o protikomunistickém odboji a odporu proti komunismu“ je výstup z provedené kritické analýzy návrhu zákona č. 262/2011 Sb. a především diskurzů aktérů debaty iniciované jeho projednáváním. Pozornost byla věnována taktéž aktérům protikomunistické rezistence – odboji padesátých let a disentu sedmdesátých a osmdesátých let. Takto časově vymezené proudy protikomunistické rezistence byly zkoumány z perspektivy reflektující odlišné formy jejich činností, dobový kontext, motivace a v neposlední řadě také situaci, v níž se aktéři obou proudů ocitli po roce 1989. Kromě odlišných forem rezistence a období, v nichž byla vykonávána, se oba proudy od sebe navzájem odlišují i výrazným generačním rozdílem.

Diskurz sporu o třetí odboj byl zkoumán prostřednictvím kritické diskursivní analýzy. V případě kategorie konstrukce třetího odboje zahrnoval veškeré významotvorné aktivity aktérů usilujících o jeho uzákonění. Linie diskurzu konstrukce konceptu třetího odboje využívala ve své v argumentaci rétoriku splacení dluhu, nápravy křivd, ocenění hrdinství, nutnost připomínání odvahy a snahu o vyrovnání s minulostí. Byla převážně vystavěna na přirozeněprávní podstatě vyjádřené akcentací mravního boje dobra proti zlu, osobního hrdinství a nápravy minulých křivd a objevuje se zde rovněž i aspekt naléhavosti řešení sporu, jehož důkazem může být bezprecedentně krátká časová lhůta legislativního procesu návrhu zákona. V neposlední řadě je z diskurzu konstrukce konceptu třetího odboje patrný silný důraz na mravní rozměr osobního hrdinství a odvahy, jež jsou dávány za příklad správného lidského jednání.

Linie dekonstrukce třetího odboje zahrnuje veškeré významotvorné aktivity aktérů kritizujících anebo odmítajících jeho uzákonění v navrhované podobě. Užívá rétoriku legalizace násilí a terorismu, klade důraz na právní aspekty dané problematiky a nutnost pravdivého pohledu minulost, kterého má být dosaženo především kritickým přístupem ke studiu protikomunistické rezistence. Argumentace dekonstrukce konceptu třetího odboje je podepřena pozitivněprávními figurami: důrazem na právní kontinuitu České republiky, mezinárodní závazky, Ústavu ČR a Základní listinu práv a svobod.

Z analýzy obou výše uvedených diskurzů kromě uvedených rozdílů také vyplývá i jejich dílčí shoda. Je pozoruhodné, že některé nejčastěji užívané pojmy a odkazy jsou stejné, nebo alespoň navzájem velmi podobné, jak u zastánců, tak i odpůrců navrženého zákona. Obě strany sporu užívají shodné pojmy, kterými jsou: *pravda, lež, demokracie, paměť, budoucí generace, slušní lidé*. Tuto zdánlivou podobnost ovšem vyvrací jejich zcela odlišný výklad obsahu uvedených pojmů.

První rok platnosti zákona potvrdil některé hypotézy o jeho důsledcích. Nejprve vzbudil značný zájem, který se projevil ve vysokém počtu podaných žádostí o osvědčení v prvních měsících jeho platnosti.¹⁵⁶ Tento trend však neměl příliš dlouhého trvání. Výraznou většinu oceněných tvoří odbojáři konce čtyřicátých a první poloviny padesátých let.¹⁵⁷ V téže době dosáhly represe a perzekuce vůbec nejvyšší míry¹⁵⁸ za celé období trvání nedemokratického režimu, proto je pochopitelné, že tito lidé tvoří většinu žadatelů. Nejvíce osvědčení bylo vydáno za působení v odbojové skupině, přičemž druhým nejpočetnějším důvodem vydání osvědčení byla činnost spojená s výrobou a distribucí ilegálních tiskovin.¹⁵⁹ Obava z nahodile vymezených překážek získání osvědčení, které v debatě související s přijímáním zákona vzbudily výrazné kontroverze, se v praxi projevila v souladu s názory některých odpůrců návrhu zákona. Nejvíce žádostí o osvědčení bylo odmítnuto¹⁶⁰ z důvodu absence motivu odbojové činnosti při opuštění republiky. Dalšími důvody k zamítnutí řady žádostí o osvědčení jsou například absence perzekuce projevené omezením osobní svobody v otázce sociální exkluze a věznění osob na základě vykonstruovaného procesu, jimž nebyla prokázána aktivní odbojová činnost.

Z předložené analýzy je možné se domnívat, že spor o třetí odboj byl definitivně ukončen 17. listopadu 2011, tedy v den, kdy zákon č. 262/2011 Sb. vešel v platnost. I přes zdání definitivního vyřešení problému sporu o třetí odboj skrze zákon č. 262/2011 Sb. však v české společnosti i v politice nadále přetrvává výrazná neshoda nad otázkou jeho vymezení a legálního uznání. Jedná se o rozpor přítomný v širším diskurzu sporu o komunistickou minulost a její interpretaci, jenž tak zůstává i nadále nevyřešen. Jestliže přetrvává spor o interpretaci komunistické minulosti, bude nutně pokračovat i spor o třetí odboj, který je jeho nedílnou součástí.

¹⁵⁶ Viz příloha č. 4.

¹⁵⁷ Viz příloha č. 5.

¹⁵⁸ Viz přílohy č. 2 a 3.

¹⁵⁹ Viz příloha č. 6.

¹⁶⁰ Viz příloha č. 7.

Zdroje

Použitá literatura

- BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Evropské hnutí v České republice, Hradec Králové 2002
- BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň*. Paseka, Praha – Litomyšl 2001
- BATTĚK, Rudolf: *Úvodem – úvaha nejen postfilozofická*. In: CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Evropské hnutí v České republice, Hradec Králové 1999
- BENEŠ, Vít: *Diskurzivní analýza*. In: DRULÁK, Petr a kol.: *Jak zkoumat politiku*. Portál, Praha 2008
- CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Evropské hnutí v České republice, Hradec Králové 1999
- ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové: Kapitoly z třetího odboje*. Mladá Fronta, Praha 2003
- DAHL, Robert A. (ed.): *Regimes and Oppositions*. Yale University Press New Haven – London 1973
- DVOŘÁKOVÁ, Zora.: *Charakteristika třetího odboje*, In: BABKA, L. – VEBER, V. (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Evropské hnutí v České republice, Hradec Králové 2002
- DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Třetí odboj – protikomunistický*. In: CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Evropské hnutí v České republice, Hradec Králové 1999
- FAIRCLOUGH, Norman: *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge, New York 2005
- GJURIČOVÁ, Adéla a kol.: *Rozdělení minulostí. Vytváření politických identit v České republice po roce 1989*. Edice KVH, Praha 2011
- HLAVÁČEK, Petr – HOLZER, Jan: *Opozice v nedemokratických režimech. Vstupní poznámky k možnostem a limitům stávající teorie*. Středoevropské politické studie 1/2008
- Kol. autorů: *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě*. Sborník k mezinárodní konferenci, ÚSTR, Praha 2010

- LINZ, Juan José – STEPAN, Alfred: *Opposition to and under an Authoritarian Regime: The Case of Spain*. In: Dahl, Robert A. (ed.): *Regimes and Oppositions*. Yale University Press, New Haven – London 1973
- LINZ, Juan José – STEPAN, Alfred: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Johns Hopkins University Press, Baltimore 1996
- MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. Argo, Praha 2009
- OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. ÚSD AV ČR, Praha 2011
- PECKA, Dominik: *Z deníku Marnosti*. Atlantis, Brno 1993
- PECKA, Karel: *Motáky nezvěstnému*. Atlantis, Brno 1990
- PEČÍNKÁ, Pavel: *Pod rudou vlajkou proti KSČ. Osudy radikální levice v Československu*. Nakladatelství Doplněk, Brno 1999
- SCHAPIRO, Leonard (ed.): *Political Opposition in One-Party States*. Western Printing Services Lmt., Bristol 1972
- SKILLING, Harold Gordon: *Background to the Study of Opposition in Communist Eastern Europe*. In: SCHAPIRO, Leonard (ed.): *Political Opposition in One-Party States*. Western Printing Services Lmt., Bristol 1972
- SKILLING, Harold Gordon: *Opposition in Communist East Europe*, in: Dahl, R. A.: *Regimes and Oppositions*, Yale University Press, New Haven – London 1973
- SOMMER, Vítězslav: *Cesta ze slepé uličky „třetího odboje“*. *Koncepty rezistence a studium socialistické diktatury v Československu*. Soudobé Dějiny 1/2012
- VEBER, Václav, BUREŠ, Jan a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. ÚSTR – MUP – Vydavatelství Aleš Čeněk, Praha 2011
- VEBER, Václav: *Místo úvodu. Komunismus – totalita – odboj*. In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Evropské hnutí v České republice, Hradec Králové 2002

Prameny a ostatní zdroje

Bleskový výzkum SC&C pro Českou televizi – *Kontroverzní ocenění bratří Mašínů*. 19. srpna 2011, Praha [online] Dostupné na <http://img3.ct24.cz/multimedia/documents/29/2812/281147.ppt> [ověřeno 20. května 2013]

BÖHMOVÁ, Olga: *Bývalí politici vězni mají příslib uznání třetího odboje*. Parlamentní listy.cz [online] Dostupné na <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/vlada/Byvali-politicti-vezni-maji-prislib-uznani-tretiho-odboje-175460> [ověřeno 20. května 2013]

BÖHMOVÁ, Olga: *Tluchoř a Klasnová: Grebeníček i Semelová by se měli stydět*. Parlamentní listy.cz [online] Dostupné na <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Tluchor-a-Klasnova-Grebenicek-i-Semelova-by-se-meli-stydet-188781> [ověřeno 20. května 2013]

DOLEJŠ, Jiří: *Neudržitelná konstrukce třetího odboje*. blog.aktualne.cz [online] Dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-dolejs.php?itemid=10849> [ověřeno 20. května 2013]

DOSTÁL, Vratislav: *Vláda asi podpoří návrh na uznání protikomunistického odboje*. Deník referendum[online] Dostupné na <http://www.denikreferendum.cz/clanek/6961-vlada-asi-podpori-navrh-na-uznani-protikomunistickeho-odboje> [ověřeno 20. května 2013]

HAVEL, Václav: *Dopis Gustávu Husákovi*. In: *O lidskou identitu. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969-1979*. Rozmluvy, Praha 1990

HAVEL, Václav: *Moc bezmocných*. In: *O lidskou identitu. Úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969-1979*. Rozmluvy, Praha 1990

JZL, ČTK: *Levicový Senát odstavil zákon o ocenění protikomunistického odboje*. ČTK [online] Dostupné na <http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-48528080-levicovy-senat-odstavil-zakon-o-oceneni-protikomunistickeho-odboje> [ověřeno 20. května 2013]

Kol. autorů: *Prohlášení Charty 77 dne 1. ledna 1977*. [online] Dostupné na http://libpro.cts.cuni.cz/charta/docs/prohlaseni_charty_77.pdf [ověřeno 20. května 2013]

Kol. autorů: *Stanovisko historiků nejnovějších dějin k senátnímu návrhu zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu*. Praha, 1. 12. 2010 In: Blisty.cz [online] Dostupné na <http://blisty.cz/art/55767.html> [ověřeno 20. května 2013]

KOPECKÝ, Josef: *Zákon o protikomunistickém odboji Senát stáhl, pravice ho předloží znovu.* iDnes.cz [online] Dostupné na http://zpravy.idnes.cz/zakon-o-protikomunistickem-odboji-senat-stahl-pravice-ho-predlozi-znovu-1q9-/domaci.aspx?c=A101209_105745_domaci_kop [ověřeno 20. května 2013]

Ministerstvo obrany ČR: *Geneze zákona o třetím odboji.* Oficiální stránky ministerstva obrany ČR [online] Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/geneze-zakona-o-tretim-odboji-76915/> [ověřeno 20. května 2013]

Ministerstvo obrany ČR: *Účastníci odboje a odporu proti komunismu.* Oficiální stránky ministerstva obrany ČR [online] Dostupné na http://www.veterani.army.cz/htm/9_0.html [ověřeno 20. května 2013]

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Tisk č. 204 – návrh poslanců Petra Tluchoře, Petra Gazdika, Kateřiny Klasnové, Marka Bendy a dalších na vydání zákona o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu a o změně zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (zákon o protikomunistickém odboji).* 6. volební období, 2010, [online] Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=204&CT1=0> [ověřeno 20. května 2013]

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204).* Druhé čtení – 19. schůze 10. června 2011 – Stenozáznam z projednávání [online] dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/019schuz/19-4.html> [ověřeno 20. května 2013]

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Zákon o protikomunistickém odboji (sněmovní tisk 204).* První čtení – 13. schůze – 11. února 2011 Stenozáznam z projednávání [online] dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/013schuz/13-8.html#847> [ověřeno 20. května 2013]

Senát Parlamentu ČR: *Legislativní proces zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu.* Stenozáznam z projednávání dne 20. 7. 2011 [online] Dostupné na <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/cervenec-2011/navrh-zakona-o-ucastnicich-odboje-a-odporu-proti-kunismu.html> [ověřeno 20. května 2013]

SLAČÁLEK, Ondřej: *Léčba nemoci a splácení dluhu: KSČM a ÚSTR v diskurzu českého antikomunismu.* Rukopis

SPĚVÁČKOVÁ, Marie, MAŇOUROVÁ, Lucie, BUMBA, Jan, ZAPOTILOVÁ, Mariana, RAFAELOVÁ, Lenka: *Zákon o protikomunistickém odboji vláda schválila,*

opozice je proti. Český rozhlas [online] Dostupné na http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/836127 [ověřeno 20. května 2013]

TLUCHOŘ, Petr: *Účastníci třetího odboje musí dostat šanci.* in [Parlamentní listy.cz](http://www.parlamentnilisty.cz) [online] Dostupné na <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-voicum/Tluchor-ODS-Ucastnici-tretiho-odboje-musi-dostat-sanci-188875> [ověřeno 20. května 2013]

TOPOLÁNEK, Mirek: *Obyčejné hrdinství.* Projev předsedy vlády ČR Mirka Topolánka na akci Dny NATO v Ostravě 15. 9. 2007, Vláda ČR. [online] Dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/projev-predsedy-vlady-cr-mirka-topolanka-na-dni-nato-v-ostrave-15-9-2007:-obycejne-hrdinstvi-25127/> [ověřeno 20. května 2013]

VAŠÁT, Petr: *Kritická diskurzivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi.* Přehledové studie 09/04, CAAT FF ZČU 2009. [online] Dostupné na http://antropologie.org/attachments/317_Vasat_kriticka_diskurzivni_analyza_socialni_konstruktivismus_v_praxi.pdf [ověřeno 20. května 2013]

Zákon č. 262/2011 Sb. *O účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu a o změně zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.* [online] Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22502> [ověřeno 20. května 2013]

Seznam příloh

Příloha č. 1: Počty členů komunistických (či podobných) stran v zemích středovýchodní Evropy (zdroj: BABKA, L. – VEBER, V. (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj.* s. 12-13)

Příloha č. 2: Počet odsouzených osob za „protistátní činnost“ v letech 1948-1954 (zdroj: ABS cit. dle: TICHÝ, M.: *Několik poznámek o motivaci k třetímu odboji – výchozí podmínky, tradice a společenská východiska.* In: VEBER, V., BUREŠ, J. a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století.* s. 180)

Příloha č. 3: Počet odsouzených osob za „protistátní činnost“ v letech 1948-1954 v souhrnu. (zdroj: ABS cit. dle: TICHÝ, M.: *Několik poznámek o motivaci k třetímu*

odboji – výchozí podmínky, tradice a společenská východiska. In: VEBER, V., BUREŠ, J. a kol.: Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století. s. 180)

Příloha č. 4: Graf vývoje počtu podaných žádostí o uznání protikomunistického odboje a odporu proti komunismu podle zák. 262/2011 Sb. za období prvního roku jeho platnosti. (zdroj: MO ČR)

Příloha č. 5: Statistika oceněných žadatelů dle období odbojové činnosti. (zdroj: MO ČR)

Příloha č. 6: Statistika schválených žádostí. (zdroj: MO ČR)

Příloha č. 7: Statistika zamítnutých žádostí. (zdroj: MO ČR)

Příloha č. 8: Osvědčení účastníka protikomunistického odboje a odporu proti komunismu podle znění zák. 262/2011 Sb. (zdroj: archiv autora)

Přílohy

Stát / Období	na jaře 1945	v roce 1948
Rumunsko	cca 2 000	940 000
Bulharsko	cca 1000	500 000
Maďarsko	několik set	900 000
Polsko	cca 20 000	1 370 000
Československo	cca 30 000	2 000 000

Počty členů komunistických (či podobných) stran v zemích středovýchodní Evropy a jejich vývoj v letech 1945-1948.

případy dané k soudu			z toho odsouzeno			
rok	skupin / osob	jednotlivci	celkem osob	ze skupin / osob	jednotlivci	celkem osob
1948	414 / 2430	679	3109	172 / 1020	128	1148
1949	1179 / 9193	2551	11744	589 / 4009	465	4474
1950	695 / 5375	847	6222	636 / 4619	649	5268
1951	472 / 3359	487	3845	458 / 3047	441	3488
1952	497 / 3153	383	3536	461 / 2891	338	3229
1953	435 / 2581	498	3079	424 / 2423	401	2824
1954	441 / 2534	520	3054	430 / 2350	462	2812

Počet odsouzených osob za „protistátní činnost“ v letech 1948-1954.

případy dané k soudu			z toho odsouzeno			
rok	skupin / osob	jednotlivci	celkem osob	ze skupin / osob	jednotlivci	celkem osob
1948 až 1954	4133 / 20625	5965	34590	3170 / 20359	2884	23243

Počet odsouzených osob za „protistátní činnost“ v letech 1948-1954 v souhrnu.

Graf vývoje počtu podaných žádostí o uznání protikomunistického odboje a odporu proti komunismu podle zákona č. 262/2011 Sb. za období prvního roku jeho platnosti.

Období	Počet	Podíl
před 1948	3	1,30%
1948 - 49	74	33,20%
50. léta	125	56,10%
60. léta	4	1,80%
70. léta	24	10,80%
80. léta	30	13,50%
Celkem	223	

Statistika oceněných žadatelů dle období odbojové činnosti.

Pozn.: U některých žadatelů odbojová činnost probíhala mezi několika obdobími.

Ustanovení	Počet	Podíl	Specifikace
§ 3 odst. 1	55	24,70%	Spolupráce se zpravodajskou službou dem. státu, převaděčství, agent-chodci, sabotáže
§ 3 odst. 2 a)	97	43,50%	Autorství a rozšiřování protikomunistických letáků, ilegálních časopisů, event. samizdatu
§ 3 odst. 2 b)	26	11,70%	Organizace demonstrací, publicistika
§ 3 odst. 2 c)	5	2,20%	Činnost v exilu, např. spolupráce s Rádiem Svobodná Evropa
§ 3 odst. 3	164	73,50%	Aktivní působení v odbojové skupině
§ 3 odst. 4	12	5,40%	Kritika režimu na veřejnosti, pokud byl za to dotyčný vězněn
§ 3 odst. 5	3	1,30%	Významná činnost proti komunismu před únorem 1948, např. informace o zřůdnosti komunismu v SSSR, v daném případě se jednalo o politiky demokratických stran
Válečný veterán	29	13%	Přiznává se za § 3 odst. 1 žijícím občanům ČR
Celkem	223		

Statistika schválených žádostí.

Pozn.: U některých žadatelů se zohledňovalo více druhů odbojové činnosti, proto byla žádost posuzována podle několika paragrafů.

Důvod	Počet	Podíl	Specifikace
Opuštění republiky	122	29%	Zpravidla byl chycen při pokusu o opuštění republiky, aniž by přitom plnil nějaký úkol v rámci odboje
Oběť	61	14,50%	Věznění po vykonstruovaném procesu z politických či třídních důvodů, aktivní činnost neprokázána
Pracovní perzekuce	98	23,30%	Propuštění ze zaměstnání, nebo vyhazov ze školy – za veřejné postoje zákon předpokládá formu perzekuce ve formě omezení osobní svobody
VIII. 68	59	14%	Jedná se o čistky v armádě a v jiných profesích v rámci normalizace
Výtržník	20	4,80%	Zpravidla pod vlivem alkoholu ničení veřejného majetku, zpěv hanlivých písní
Zemědělec	42	10%	Perzekuce zemědělců, pro uznání je potřeba, aby veřejně vystupovali či burcovali ostatní zemědělce
Náboženské	28	6,70%	Perzekuce z důvodu vyznání: odmítání vojny či šíření náboženské literatury, přičemž nešlo o kritiku režimu
Kriminální	8	1,90%	Krádeže, loupeže, podvody bez protikomunistického motivu
Jiné	66	15,70%	Nelze zařadit do jednotné kategorie
Překážky	51	12,10%	Zejména členství v KSČ, spolupráce s StB
Celkem	421		

Statistika zamítnutých žádostí.

MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VYDÁVÁ

OSVĚDČENÍ

podle § 6 odst. 3 zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu

Čj. 262000213/11/2012–1027

Alois ŘÍDKÝ

narozen dne **3. října 1925** v Mastníku

byl v době nesvobody

ÚČASTNÍKEM ODBOJE A ODPORU PROTI KOMUNISMU

Jmenovaný splnil všechny podmínky pro přiznání statusu účastníka odboje a odporu proti komunismu, a to z titulu následující činnosti, která je odbojem a odporem proti komunismu ve smyslu § 3 odst. 3 zákona č. 262/2011 Sb.:

- v období jara až léta 1949 aktivní působení v odbojové skupině kolem Karla Veselého, které spočívalo zejména v získání nových osob pro odbojovou činnost a vytváření informační sítě

Toto osvědčení se vydává na základě § 6 odst. 7 zákona č. 262/2011 Sb. z titulu mravního nároku paní Anny Mackové, roz. Řídké, nar. 21. 7. 1949, pozůstalé dceři po shora uvedeném účastníkovi odboje a odporu proti komunismu.

V Praze dne 7. prosince 2012

Za ministra:
Ing. Michael HRBATA

Osvědčení účastníka protikomunistického odboje a odporu proti komunismu podle znění zák. 262/2011 Sb.